

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра української літератури

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПОПАДЮКА НА УРОКАХ
ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В ЗЗСО

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
здобувач другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та література»
спеціальності 014 Середня освіта
Зеліско Крістіна
Керівник: кандидат філологічних наук,
доц. Мальцев В.С.
Рецензент: доцент кафедри української
літератури, к.ф.н. Костик В. В.
Вчитель української мови та літератури
Чернівецького ліцею №20,
к.ф.н. Прокопчук Ю. П.

До захисту допущено:
протокол засідання кафедри №
від „___” листопада 2025 р.
Завідувач кафедри _____ доц. Валентин МАЛЫЦЕВ

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Зеліско К. Вивчення творчості Дмитра Попадюка в шкільному курсі літератури рідного краю

Робота присвячена дослідженню творчості Дмитра Попадюка – маловідомого буковинського поета, прозаїка, педагога та громадського діяча – та можливостям її вивчення в закладах загальної середньої освіти. У дослідженні проаналізовано провідні мотиви поетичних та прозових творів митця, зокрема теми села, школи, родини, праці, спорту, патріотизму та національної свідомості. Визначено виховний і культуротворчий потенціал його творчості в контексті формування морально-етичних орієнтирів учнів. Окрему увагу приділено методичним аспектам упровадження творів Дмитра Попадюка у шкільний курс літератури рідного краю.

Теоретична частина охоплює аналіз біографії, педагогічної діяльності та творчості поета (образної системи, жанрово-стильових особливостей та мовної палітри). Практична частина містить розробки уроків, рекомендації щодо інтерактивних форм навчання, творчих завдань і позакласних заходів.

Практичне значення роботи полягає в розробці методичних матеріалів, які можуть бути використані вчителями української літератури для поглибленого вивчення літератури рідного краю, формування національно-патріотичної свідомості, читацької культури школярів та розширення їхніх уявлень про роль сільського, педагогічного, спортивного простору в художньому тексті. Матеріали роботи можуть бути корисними для вчителів української літератури, методистів, класних керівників та студентів педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: Дмитро Попадюк, література рідного краю, педагогічна проза, мотиви лірики, національно-патріотичне виховання, методика навчання, культурна ідентичність, три кити: школа, поезія, спорт.

ABSTRACT

Zelisko K. Study of Dmytro Popadiuk's Work in the School Course of Literature of the Native Land

The work is devoted to the study of the work of Dmytro Popadiuk – a little-known Bukovynian poet, prose writer, teacher and public figure – and the possibilities of its study in general secondary education institutions. The study analyzes the leading motifs of the artist's poetic and prose works, in particular the themes of the village, school, family, work, sports, patriotism and national consciousness. The educational and cultural potential of his work in the context of the formation of moral and ethical guidelines of students is determined. Special attention is paid to the methodological aspects of the introduction of Dmytro Popadiuk's works into the school course of literature of his native land.

The theoretical part covers the analysis of the biography and work of the poet, pedagogical activity, figurative system, genre and style features and language palette of the writer. The practical part contains lesson developments, recommendations for interactive forms of learning, creative tasks and extracurricular activities.

The practical significance of the work lies in the development of methodological materials that can be used by teachers of Ukrainian literature for an in-depth study of the literature of their native land, the formation of national and patriotic consciousness, reading culture of schoolchildren and the expansion of their ideas about the role of rural, pedagogical, and sports space in a literary text. The materials of the work can be useful for teachers of Ukrainian literature, methodologists, class teachers and students of pedagogical specialties.

Key words: Dmytro Popadiuk, literature of his native land, pedagogical prose, motives of lyrics, national-patriotic education, teaching methods, cultural identity, three pillars: school, poetry, sports.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ
ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ
РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ Крістіна ЗЕЛІСКО
(підпис)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
Декларативне ствердження здобувача освіти про дотримання доброчесності у кваліфікаційній роботі.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ МАЛОВІДОМИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	11
1.1. Проблема маловідомих імен в українській літературі.....	11
1.2. Нарис біографії та творчості Дмитра Попадюка.....	15
1.3. Творчість Дмитра Попадюка про сільське життя.....	22
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. ЛІРИКА ДМИТРА ПОПАДЮКА.....	30
2.1. Основні мотиви лірики поета.....	30
2.2. Художні особливості поезії	36
2.3. Використання ліричних творів Дмитра Попадюка в шкільному курсі літератури рідного краю	39
Висновки до другого розділу.....	44
РОЗДІЛ 3. ДМИТРО ПОПАДЮК – ПЕДАГОГ.....	46
3.1. Життєвий і професійний шлях поета як вчителя	46
3.2. «Педагогічний роман» Дмитра Попадюка як літературно-освітній ресурс у шкільному курсі літератури рідного краю.....	48
3.3. Труднощі, що виникали у школі та їх відображення в творах	52
Висновки до третього розділу.....	55
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПОПАДЮКА В ЗЗСО.....	58
4.1. Значення вивчення маловідомих авторів на уроках літератури.....	58
4.2. Інтерактивні методи та засоби навчання для викладання творчості Д. Попадюка.....	60
Висновки до четвертого розділу.....	63

ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Література рідного краю – важливий компонент національно-патріотичного виховання учнів, адже саме через творчість місцевих письменників школярі глибше усвідомлюють культурну спадщину свого регіону, його історію та традиції.

Одним із маловідомих, але значущих поетів, чия творчість заслуговує на детальне вивчення, є Дмитро Попадюк – педагог, поет і спортсмен, який присвятив своє життя вихованню молоді та популяризації здорового способу життя. Дмитро Попадюк є не лише талановитим поетом, а й учителем географії та фізичної культури, а згодом – директором школи. Освіта відіграла ключову роль у його житті, він прагнув передати учням не лише знання, а й любов до рідного краю, повагу до традицій та національної культури. Його педагогічна діяльність була тісно пов'язана з літературною творчістю, адже у віршах він часто звертався до теми шкільного життя, становлення молоді людини та ролі вчителя у вихованні майбутнього покоління.

Другим важливим аспектом його життя була поезія. Його вірші наповнені щирою любов'ю до України, рідного краю, школи та спорту. У творчості він часто оспівував простих людей, їхню працю та боротьбу за ідеали добра, честі та справедливості. Його поетичне слово вчить молодь цінувати власні корені, усвідомлювати свою національну ідентичність та прагнути до самовдосконалення.

Третя, не менш значуща сфера його життя, – спорт. Як викладач фізичної культури, Д. Попадюк розумів важливість здорового способу життя, наполегливої праці над собою та формування сильної особистості. Спорт у його житті був не просто професійною діяльністю, а філософією – він бачив у ньому шлях до гармонійного розвитку людини, її фізичної та моральної витривалості. Таким чином, творчість Дмитра Попадюка є не лише художнім явищем, а й важливим засобом патріотичного виховання учнів. Його поетичні тексти, у яких гармонійно поєднуються теми школи, спорту та любові до Батьківщини,

допомагають молодому поколінню краще зрозуміти значення освіти, духовного розвитку та активної життєвої позиції.

Саме тому дослідження його творчості в межах вивчення літератури рідного краю має велике значення для формування національної свідомості школярів. У кожному селі України живе своя історія, сповнена яскравих подій, видатних постатей і тихих, але глибоких життєвих подвигів. Саме там, у звичайному українському селі, народився і творив наш герой – поет, чий талант та відданість своїй справі заслуговують на увагу. Він не шукав слави, не прагнув літературних лаврів, але в своїх рядках залишив глибокий слід, що резонує з серцем кожного, хто знайомиться з його творчістю.

Поет із народу, педагог, директор школи, спортсмен і патріот – усе це поєдналося в його постаті. Життя Д. Попадюка було тісно переплетене з рідним селом, шкільними коридорами, спортивними майданчиками та краєвидами батьківщини. Тематика його поезії відзначається багатогранністю: від величного кохання до осмислення ролі держави, від краси рідного краю до поваги до вчительської праці.

Кожна епоха має своїх співців, а кожен край – тих, хто оспівує його красу, традиції та людей. Особливе місце в літературі належить поетам, які живуть поряд із своєю громадою, ділять із нею радощі й труднощі, а через свої твори залишають у спадок глибоке осмислення майбутнього життя. Саме таким був маловідомий поет із невеликого українського села, який присвятив себе поезії, педагогіці та служінню рідному краю.

Його творчість вирізняється багатогранністю тем і щирістю емоцій. У віршах він звертається до таких важливих тем, як школа й педагогіка, спорт і фізична культура, любов до Батьківщини, краси природи, а також глибокі людські почуття – кохання, дружба, віра у доброту. Усе це він черпав зі свого життєвого досвіду: працюючи вчителем і директором школи, організовуючи спортивні заходи, беручи участь у громадському житті.

Дмитро Попадюк – яскравий приклад митця-освітянина, який поєднав у своєму житті три важливі сфери: школу, поезію та спорт. Його діяльність не

обмежувалася лише викладанням чи творчістю – він формував свідомість молодого покоління, виховуючи в ньому любов до рідного краю, патріотизм і прагнення до саморозвитку.

Дослідження його творчості в контексті літератури рідного краю є важливим не лише для популяризації його поетичної спадщини, а й для усвідомлення ролі митців-освітян у вихованні молоді. Його поезія наповнена глибоким змістом, що сприяє формуванню національної ідентичності, моральних цінностей і активної життєвої позиції учнів.

Саме тому вивчення творів Дмитра Попадюка на уроках літератури рідного краю має велике значення. Воно дозволяє не лише ознайомитися з його художнім стилем, а й відчутти зв'язок між літературою, вихованням та громадянською відповідальністю, що є особливо актуальним у сучасному освітньому просторі.

Актуальність дослідження виявляється в таких аспектах:

➤ **Формування національної ідентичності.** Творчість Дмитра Попадюка сповнена мотивів любові до рідної землі, історичної пам'яті, пошани до праці та родини, що сприяє вихованню патріотизму й духовної єдності учнів з культурною спадщиною свого краю.

➤ **Збереження й популяризація літературної спадщини Буковини.** Поезія митця є важливим складником регіонального літературного процесу, тому її інтеграція в шкільний курс літератури рідного краю сприяє усвідомленню школярами цінності локальної культури та традицій.

➤ **Виховний потенціал поезії.** Лірика Попадюка відзначається високим рівнем моральності, звернена до тем родини, школи, спорту, любові, що робить її дієвим засобом формування духовно багатой особистості.

➤ **Методична значущість для освітнього процесу.** Використання творів поета на уроках літератури дозволяє розвивати естетичний смак, емоційну чутливість, уміння аналізувати художнє слово та виховувати повагу до вчителя, праці, родини.

Творчість Попадюка є прикладом гармонійного поєднання особистого досвіду та загальнонаціональних цінностей, що дозволяє школярам глибше усвідомити роль мистецтва у власному житті та в житті суспільства.

Об'єкт дослідження – вивчення літератури рідного краю, зокрема літературних творів Дмитра Попадюка.

Предмет дослідження – тематика, ідейно-художні особливості та виховний потенціал творів Дмитра Попадюка в контексті літератури рідного краю.

Мета дослідження – розкриття та аналіз художніх особливостей творів Дмитра Попадюка, а також визначення його ролі в формуванні патріотичної свідомості учнів на уроках літератури рідного краю через відтворення образу школи, спорту та любові до батьківщини в літературі.

Завдання дослідження:

- проаналізувати біографію Дмитра Попадюка та визначити вплив його педагогічної й спортивної діяльності на творчість;
- дослідити основні теми, мотиви та образи в поетичній творчості Д. Попадюка, зокрема відображення шкільного життя, спорту, любові до Батьківщини та національних цінностей у творі «Педагогічний роман»;
- розкрити специфіку стилю письменника, зокрема через використання діалектної лексики, народної символіки, фольклорних елементів;
- з'ясувати зв'язок між творчістю Дмитра Попадюка та загальними тенденціями розвитку літератури рідного краю;
- визначити вплив творчості Дмитра Попадюка на сучасну українську літературу та її роль у збереженні культурної пам'яті;
- визначити значення спорту як філософії життя у творчості поета;
- оцінити роль поезії Дмитра Попадюка у формуванні національно-патріотичної свідомості учнів;
- розглянути відгуки літературознавців та критиків на творчість Д. Попадюка, щоб визначити його місце в літературному процесі;

- дослідити вплив його поезії на морально-етичні цінності молодого покоління;
- розглянути значення його творчості для літератури рідного краю та можливості її використання в освітньому процесі;
- провести урок-зустріч із Дмитром Попадюком та учнями;
- розробити методичні рекомендації щодо вивчення його поезії в межах шкільного курсу літератури рідного краю.

Під час написання роботи ми послуговувались такими методами наукового дослідження: літературно-історичний метод – для аналізу творчості Дмитра Попадюка в контексті розвитку літератури Буковини, визначення історичних і культурних чинників, що вплинули на формування його поетичного світу; структурно-семантичний метод – дозволив розкрити художню своєрідність поезій митця через аналіз лексики, метафор, символів та образних засобів, що виражають теми кохання, природи, родини, національної самосвідомості; функціонально-семантичний метод – використано для визначення ролі основних тематичних пластів у поезії Попадюка (кохання, природи, праці, школи, спорту, патріотизму) та їхнього значення у виховному та естетичному аспектах; метод контекстуального аналізу – застосовано для розгляду поезій митця у зв'язку з соціально-культурними та історичними умовами життя на Буковині, а також із сучасними викликами українського суспільства; метод педагогічного аналізу – дозволив визначити можливості використання творчості Дмитра Попадюка у шкільному курсі літератури рідного краю, зокрема її виховний, пізнавальний та емоційно-естетичний потенціал.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає в розширенні наукового розуміння літературного процесу Буковини кінця XX – початку XXI століття. Аналіз творчості Дмитра Попадюка дозволяє глибше осмислити тематику та художню своєрідність поезії регіону, визначити її місце в контексті української літератури. Теоретична цінність роботи також полягає у систематизації та аналізі ключових мотивів поета – кохання, природи, праці,

школи, спорту, національної самосвідомості – які постають не лише як індивідуальні переживання, а й як універсальні культурні та духовні цінності. Дослідження має значення й для методики викладання української літератури, оскільки розробка підходів до використання творів Дмитра Попадюка в школі сприятиме формуванню в учнів умінь аналізувати художній текст у культурному та історичному контексті.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів у навчально-виховному процесі. Матеріали роботи можуть бути використані на уроках літератури рідного краю у закладах загальної середньої освіти, при підготовці факультативних курсів, методичних розробок та виховних заходів, присвячених творчості письменників Буковини. Тексти Дмитра Попадюка здатні стати ефективним інструментом формування у школярів патріотизму, національної ідентичності, любові до рідної природи, а також естетичного смаку й уміння цінувати художнє слово. Крім того, результати дослідження можуть бути корисними для студентів-філологів, викладачів вищої школи та науковців, які займаються літературним краєзнавством.

Апробація роботи. За результатами кваліфікаційного дослідження було виголошено доповідь на щорічній студентській конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тези доповіді надруковані у матеріалах конференції:

Зеліско К. Серце, що живе в поезії: Дмитро Попадюк і його літературний світ. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету присвяченій 150 річниці університету (12-15 травня 2025 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 205 – 206.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ МАЛОВІДОМИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

1.1. Проблема маловідомих імен в українській літературі.

На літературний процес останнього десятиліття вплинули кардинальні суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні. Сьогодні «активізуються естетичні пошуки, утверджується розкутість художнього мислення, інтеграція в світовий літературний процес із його філософсько-естетичним розмаїттям. Художня свідомість сучасного письменства зазнає глобальних змін та переорієнтації, відбувається переоцінка життєвих та естетичних цінностей – зрештою, завершується ще одна літературна епоха і на наших очах постає і формується нова якість художнього слова» [4, с. 44].

Великі освітні, розвивальні та виховні можливості для формування молодого людини має саме шкільний предмет література. Сьогодні викладання в школі мистецтва слова потребує нових підходів. Вони повинні ґрунтуватись, як зазначає Б. Степанишин, «на загальній концепції літературної освіти, себто на філософських, історичних, культурологічних, народознавчих, соціологічних, етичних, психологічних, літературознавчих, естетичних і мовних засадах» [51, с. 44]. Окрім того, на сучасному етапі розвитку освіти перед вивченням літератури в школі ставляться завдання, які висвітлені в Концепції літературної освіти. Серед них виокремимо такі: «утвердження естетичної функції мистецтва слова; оволодіння змістом української літератури, усвідомлення її місця серед інших національних літератур; формування читацьких навичок школярів; сприяння розвитку естетичних смаків учнів, розуміння ними специфіки художньої літератури як виду мистецтва, особливостей творів різних напрямків, жанрів, стилів, авторів...» [26, с. 4]. Як бачимо, засвоєння літератури в школі передбачає також розвиток естетичних смаків. І саме література рідного краю відіграє важливу роль у формуванні художніх смаків учнів. Однак вивчення шкільної практики говорить про те, що великі формувальні

можливості літературного краєзнавства не достатньо використані основною школою. Вчителі звертаються до літературно-краєзнавчих матеріалів, але епізодично, безсистемно. Через це й отримують малоефективні результати.

Відвідування уроків, позакласних заходів, бесіди з учителями, анкетування дозволяють уточнити, як учителі усвідомлюють пізнавальні, емоційно-розвивальні, творчі потенції літературного краєзнавства, його можливості як джерела формування художніх смаків учнів. І в першу чергу слід відзначити, що переважає погляд на літературне краєзнавство як на другорядний матеріал. В основному вчителі усвідомлюють його пізнавальні можливості, ставляться як до джерела знань про минуле; погоджуються, що використання літературно-краєзнавчих матеріалів зміцнює патріотичні почуття, національну самосвідомість. І лише окремі аспекти літературної, культурної історії краю усвідомлюються також в їх формувальних можливостях.

Шкільна практика засвідчує, що використання літературно-краєзнавчих матеріалів як засобу формування художніх смаків учнів не відповідає потребам часу, що робить суттєвими пошуки шляхів практичної реалізації формувальних можливостей літературного краєзнавства. Тому варто більше уваги приділити методиці літературно-краєзнавчої роботи в школі як засобу формування художніх смаків учнів. Сьогодні словесник не може обмежитись проведенням тільки одних уроків літератури рідного краю, на які програма виділяє 2 години в семестр, що, на нашу думку, зовсім недостатньо. Адже кожен куточок нашої країни має таку багату літературну географію. Тому вчителям-словесникам, окрім виділених спеціальних годин на літературу рідного краю, варто частіше вводити елементи краєзнавства на уроках літератури, застосовувати різні форми, методи й прийоми краєзнавчої роботи в позакласних заходах. Адже вчитель-словесник наділений особливою місією – вносити культуру в навколишній світ, виявляти духовні потреби учнів, розвивати їх творчі здібності, художні смаки засобами літератури й мистецтва в цілому. І саме література рідного краю є одним із найефективніших засобів формування літературних уподобань та художніх смаків. Це й найкращий засіб

патріотичного виховання, засіб поглиблення знань з літератури й розвитку пізнавальних інтересів учнів. «Людина бачить і уявляє батьківщину крізь призму сприймання найдорожчих для неї місць. Батьківщина починається там, де народився, де пройшли дитячі роки, де живуть близькі, рідні, знайомі» [38, с. 15]. Тому в процесі національного виховання особливо важливе значення має краєзнавчий матеріал, який поглиблює інтерес до знань, допомагає краще зрозуміти певну історичну епоху, зміцнює любов до свого краю, до України.

Але, як зазначено вище, хоч і виділені спеціальні години на літературу рідного краю у шкільній програмі, все ж питання теорії й практики шкільного літературного краєзнавства потребує ще досконалого вивчення і, зрозуміло, висвітлення в методичній науці. Тому є потреба науково обґрунтувати доцільність вивчення літератури рідного краю саме як засобу формування художніх смаків учнів, а також допомогти вчителям-словесникам знайти найбільш ефективні шляхи, які зроблять літературне краєзнавство цікавим і корисним. Якими б досконалими не були шкільні програми, вони не можуть охопити всю літературну творчість кожного куточка України. Тому, на нашу думку, необхідно сьогодні проводити літературно-краєзнавчу роботу в школі у трьох напрямках:

а) на окремих уроках літератури рідного краю, які потребують спеціальної підготовки, пов'язаної з пошуком краєзнавчих матеріалів і на які програма виділяє окремі години;

б) на уроках літератури, де учні отримують елементи літературно-краєзнавчих знань у зв'язку з програмовим матеріалом (головне завдання на такому уроці – повідомити дані про письменника, пов'язаного з рідним краєм, чи події з його творів, які відбувалися у рідному краї);

в) у позакласній роботі, застосовуючи різні форми, методи і прийоми проведення позакласних заходів: вивчення літературної географії краю; виготовлення альбомів; зустрічі з людьми, які знали письменників, запис їхніх спогадів; зустрічі з самими письменниками; екскурсії в музеї; походи

пам'ятними літературними місцями рідного краю; літературні вечори; записи фольклору тощо.

Саме поєднання цих трьох напрямків, у яких має вестися літературно-краєзнавча робота, є однією з важливих особливостей розвитку шкільного літературного краєзнавства сьогодні і забезпечує створення цілісної системи у заняттях. Цікаві місцеві факти з життя письменників мають важливе значення для учнів, бо стосуються їхнього оточення, тому розвивають пізнавальний інтерес, літературні здібності, а отже сприяють естетичному сприйманню дійсності, краси природи, творів мистецтва і художньої літератури. Чим більше учні знайомляться із змальованими автором життєвими подіями, які стосуються рідних місць, тим краще сприймають художні твори і розвивають свої художні смаки.

Багато тут залежить від майстерності учителя-словесника. Як вважає дослідниця А. Лисенко, основними структурними елементами діяльності вчителя на уроках літератури рідного краю є:

1. Укладання програм і планів навчально-виховного процесу з літератури рідного краю на основі усвідомлення дидактичних основ викладання літератури рідного краю.
2. Здійснення навчально-виховного процесу з літератури рідного краю на основі глибокого знання його змісту та методики викладання.
3. Регулювання власної педагогічної діяльності завдяки вмінню мобілізувати інтерес до регіональної словесності та організувати і координувати діяльність учнів [33, с. 24].

Отже, основною вимогою, що постає перед вивченням літератури, є вивчення її в єдності загальнолюдських, національних і місцевих виявів, що дозволяє в окремому бачити вияви загального, а загальне осмислювати з погляду його конкретного значення. Під час вивчення біографії та творчості письменника з рідного краю в учнів формуються почуття національної гідності, патріотизму, любові до землі, на якій народилися і вирости. Допомогти формувати такі почуття може літературне краєзнавство, яке є джерелом

національного самоусвідомлення, виразником історичного буття народу, оскільки розкриває риси характеру українців, відображає звичаї, традиції в певному регіоні України, боротьбу за збереження своєї ідентичності.

1.2. Нарис біографії та творчості Дмитра Попадюка

Дмитро Попадюк – український поет, прозаїк, педагог, громадський діяч. Він зробив вагомий внесок у розвиток літератури рідного краю. Народився 25 листопада 1940 року в селі Круглик Хотинського району на Буковині. Дитинство було важким. Сім'я залишилася без батька, який загинув в роки Другої світової війни. Більша частина життя пройшла в сусідньому селі Жилівка Новоселицького району. Закінчив Кам'янець-Подільський педагогічний інститут (фізкультурний факультет), Чернівецький Державний Університет (факультет географії). Працював учителем у Мамалигівській СШ, тренером у Новоселицькій ДЮСШ, головою райсоюзспорту, головою Фороснянської сільської ради. Він відмінник освіти, вчитель-методист. Обирався депутатом Новоселицької районної і місцевих сільських рад.

У періодичній пресі друкуватися почав з 60-х років. Дмитро Попадюк є автором збірок поезії й прози «Вибір» (2000 р.), «Школа мужності і любові» (2003 р.), літопису села «Жилівка на палітрі років» (2005 р.), «Учитель» (2008 р.), «Уроки життя» (2019 р.), «Педагогічний роман» (2021 р.), «Молюсь за тебе, Україно!!!» (2023 р.).

Професія педагога залишила відбиток на поезії Д. Попадюка. Свою першу книжку поетичних і прозових творів він назвав «Вибір». В однойменному вірші, яким відкривається ця книга, автор не жалкує, що із сотні доріг обрав ту, єдину, яка вела в «святий, з дитинства обраний ще світ».

Віддаючи данину освітянській ниві, поет не зачинається в стінах рідної школи. Діапазон його віршів досить широкий: це й тривога за долю рідної держави, роздуми про новий день, «який гряде, якого зачекалися віками», про «землю, яка бере тепло з добрих рук людей».

Не применшуючи достоїнств інших творів поета, хочемо наголосити на тому, що вірші про почуття до прекрасних представниць слабкої статі дійсно зачіпають за серце, викликають якісь нові емоції й почуття. Прочитайте вірші «Люблю чужу красиву жінку», «Виокремлене», «У твоїх зіницях море квітів», «Про неї боюся я вірші писати», «Небесна чи земна?», «Листи», «Дарував їй букети слів» і ви відчуєте: так ніжно і так довірливо може кохати тільки людина з чуйним серцем і доброю душею [24, с. 7].

Оптимістичний настрій і туга за втраченим, віра в кращий прийдешній день і біль за тим, що не повернеться, – все це начебто цементує різноаспектні ліричні твори збірки. І тому, очевидно, правильно, що автор не поділив вірші ані на цикли, ані на розділи. Читаючи його поетичні твори, сприймаєш їх як один неперервний потік живої води, життєстверджувальної сили, яким невідвладний час.

У віршах Попадюка, де більше, де менше, відчувається особистість поета, його позиція, його невиваданий світ – багатий і розмаїтий. Його словам віриш, бо за плечима автора – восьмий десяток років, нелегкі життєві дороги, на яких були злети і падіння. Але завжди перемагала віра і надія, завжди перемагав талант, який утверджував життя. Є у книжці «Вибір» два розділи прозових творів: «Зустріч через роки» і «Батькова черешня». Вони аж ніяк не применшують значущість поезії Дмитра Попадюка. Навпаки, доповнюють і поглиблюють її. І, насамперед, тим, що поетичні й прозові твори об'єднані в своїй більшості такими поняттями, як родина й земляки. Герої його творів – це ті люди, які живуть у Жилівці і навколишніх селах, це – мати, дочка, онуки... Ветерану війни і праці В. В. Ільчуку присвячено вірш «Солдати й понині гинуть», потомственному хліборобові Ф. М. Козаку присвячено вірш «Ювілейне», нарис «Батькова криниця» – про С. В. Ільчука, сина ветерана війни, директора Черленівського сільського споживчого товариства. Книга Дмитра Попадюка «населена» тими людьми, з якими ми щодня зустрічаємося тут, на новоселицькій землі, сперечаємося, братаємося, вболіваємо за врожай. Батьківщина і школа – ось два крила, які тримають Д. Попадюка у польоті. І ще

Любов. Причому Любов з великої літери. Дмитро Степанович, як вірний син України, вболіває за її долю, хоче бачити її щасливе майбутнє. Про це переконливо свідчать вірші «Молюсь за тебе, Україно», «Підводяться над прірвами мости». Автор зазначає, що для нього історія України - «то його одвічна туга».

Поет має гостре відчуття часу, володіє вмінням доступно й переконливо сказати про найголовніше. Він бачить день, який прийде на рідну землю. І серце його наповнюється теплом і гордістю. Про це свідчать такі рядки:

*«Люблю тебе. Спасибі, що жива.
Болю тобою денно і годинно.
Щасливою ти, звісно, не була.
Та час біжить, міняється нестримно.
Новітнії повіяли вітри
І слово зазвучало солов'їно.
Підводяться над прірвами мости –
Між світом і моєю Україною.
Нове життя щасливе й молоде
Барилось десь між іншими світами.
Я славлю день, який уже гряде,
Якого зачекалися віками.» [46, с. 7]*

Більша частина творів Дмитра Попадюка – це своєрідне освідчення в любові до школи, розповідь про високе покликання вчителя. І це цілком зрозуміло. Адже він педагог за фахом. У збірці «Учитель» школі присвячені вірші: «Гімн школі», «Емблема світу», «Незабутній вальс», «Шануймо, друзі, вчителів», «Колегам», «Дороги» та ін. Школа для автора, за його зізнанням, і колиска, і берегиня, і держава, і гімн, і прапор.

Малий Дмитрик рано залишився без батька. Виховувала майбутнього поета мати. Це знайшло свій відбиток у творчості автора. Їй присвячено чимало добрих і вдячних слів: «Мамо, знов цвітуть сади», «Боляче, мамо...».

Цікавість викликає й мала проза автора. Вона спонукає до роздумів, учить любити людей і творити для них добро. Характерним є те, що героями його новел є земляки: і ті, хто працює поруч із ним у школі, і ті, хто трудиться в інших галузях. Фотографії цих героїв з їхніх сімейних альбомів вміщено у книзі. Таким чином, смислове сприйняття прочитаного доповнюється за допомогою ілюстрацій ще й зоровим.

Окремо слід сказати про новелу «Пам'ятай, я тебе любила». Це найбільший за обсягом твір у збірці «Школа мужності й любові». Героями новели є вчитель і учениця старших класів. Між ними на ґрунті любові виникають не прості стосунки. Неоднозначно сприймають таку ситуацію їх товариші, близькі, рідні, а також чиновництво. Кохання має сумний фінал. Новела спонукає до роздумів, вчить і застерігає.

«Жилівка на палітрі років» – це маленький скарб історії села. Зі сторінок книжки на тебе дивляться очі людей, які творили цю історію, історію життя і смерті сотень наших селян, починаючи від далеких глибин часу і до сьогодення. Автор книги Дмитро Попадюк день у день занотовував розповіді старожилів, читав і перечитував краєзнавчу літературу відомих і невідомих авторів, відбирав матеріали серед власних архівів. І чим глибше вникав у історію села, в історію життя наших предків, тим об'ємніші горизонти розсувалися перед його уявою, істотніше відчувалося, в які нетрі поринув, яку велику відповідальність взяв на себе перед сьогоdnішнім і майбутнім поколінням.

Приємно, що книга вийшла у рік, коли минуло 350 років після першої писемної згадки про село. У збірці важливе місце займає «Хронологічна таблиця історичних подій на території нашого краю і села», «Словник місцевих діалектів». Це видання стало настільною книгою кожного, хто народився і виріс у селі Жилівка, кому не байдужа історія свого села, рідного краю.

У 2008 році побачила світ четверта збірка поетичних і прозових творів Д. Попадюка «Учитель». Його твори насичені яскравими барвами, дзвінками мелодіями, всіма відтінками людських почуттів. Головна їхня особливість –

відчуття повноти життя, яким би воно не було сумним чи веселим, щасливим чи безнадійним. Скрізь він уміє знайти красу:

*«Дзвенять роки, збігає час,
Суєтність колобродить...
– Звідтіль, де промінь той погас,
Щоранку сонце сходить» [24, с. 12].*

Більшість творів мають автобіографічний характер і відбивають особистість автора («Директорське серце», «Учитель», «Моя доля», «Дорогою краси», «Вибір», «Роки», «Повір у себе»). Письменник говорить про свою роль в долі суспільства. «Педагоги, – твердить він, – стоять біля колиски людини, особистостей, цієї величезної цінності, яка становить головне багатство суспільства»:

*«Все проминує на білому світі:
Вбогі домівки і царські палати,
Тільки душа, подарована дітям,
Мов смолоскип, – буде вічно палати!» [24, с. 13].*

Школа для Д. Попадюка – «незрадлива сім'я», «світлий дім», «колиска моя», «берегиня моя»... У ній «вирує життя синьооке, мрій дитячих пливуть кораблі».

Один із циклів збірки «Учитель» називається «Для тебе, кохана», ліричний герой якого, то романтичний і закоханий юнак, то зріла людина з великим життєвим досвідом, здатна до філософських узагальнень. Зворушлива відвертість інтимної поезії автора викликає захоплення читача, бере у полон його душу, спонукає співпереживати ліричному героєві, який розмірковує про взаємини закоханих на тлі буденщини. На думку автора: «втрачає багато той, хто не вміє поступатися, не здатний відрізнити важливе від мізерного»:

*«Залишайте усе... Мізерні й
державні питання,
Залишайте усе... Поезію, сон,*

*преферанс. Залишайте усе... Йдіть назустріч
своєму кохання,
Може, доля сьогодні дарує
останній вам шанс.» [24, с. 14].*

Кохання не лише радощі. Воно несе і муки, і страждання, бо буває нерозділеним, болючим, зрадливим. Письменник, мабуть, відчув це на собі, тому і з'явилися вірші «Небесна чи земна», «І чи винні твої очі», «Ніч на двох», «Ти – світлий ангел мій», «Коханої очі», «Червнева сюїта», «Я хочу голос твій почути», «Ти одна», «Це було», «Листи», «Ода любові». У цих поезіях поєдналися мотиви молодості, кохання, радості життя.

Автор збірки «Уроки життя» Дмитро Степанович Попадюк своє життя віддав школі, пропрацювавши понад 60 років учителем, з яких 35 директором. Його щоденне спілкування з учителями, батьками, учнями – це було не просто спілкування, це були уроки його життя. І час свій він міряв не годинами, хвилинами чи днями, а уроками. Від якості уроків, їх мети, змісту і кінцевого результату залежала якість роботи школи, учителів, батьків, учнів і, звичайно, самого директора. Навіть у дні відпустки, вільні і вихідні дні – у свідомості було одне: уроки, уроки, уроки... І так понад 60 років всієї педагогічної діяльності. Всі попередні видання автора: «Вибір», «Школа мужності й любові», літопис «Жилівка на палітрі років», «Учитель» – також посвячені школі, учителям, дітям. Але в Дмитра Степановича, як відомо і неодноразово відзначалося у пресі, є три кити, на які опирався в своєму житті і роботі: школа, поезія й спорт. Ось якраз про всі ці складові його життя, ніби підводячи підсумки усього пройденого шляху, автор Дмитро Степанович Попадюк знайомить читача у новому виданні – «Уроки життя». [44, с. 15]

Наступним виданням вийшов «Педагогічний роман» (2021), який спирається на реальні події, охоплює історичний період від 1940-х років і до сьогодення. Через призму життя героїв читачеві відкривається складна історія українського суспільства: післявоєнні труднощі, радянська система освіти, моральні виклики сучасності. Автор, пропрацювавши в школі понад 60 років,

глибоко розкриває особливості педагогічної роботи – від навчально-виховного процесу до формування особистості учнів. Особлива увага приділяється патріотичному, етичному, естетичному, трудовому та фізичному вихованню.

Попри педагогічну тематику, твір не є суто методичним. Він наповнений історіями про людей, їхні переживання, любов, роздуми над сенсом життя. Дмитро Попадюк підкреслює, що в його романі немає вигаданих персонажів – усі герої створили себе самі.

Один із яскравих моментів уривку – контраст між минулим і теперішнім. Спогад про післявоєнну бідність (пара постолів у 1947 році) і сучасний достаток (надлишок взуття у внука) ілюструє колосальні зміни у суспільстві. Водночас цей діалог між дідом і внуком – це символ єдності поколінь.

Дмитро Степанович не просто розповідає історію – він змушує читача замислитися: що справді є цінним? Чи змінилися наші пріоритети на краще? Чи пам'ятаємо ми про тих, хто прокладав нам шлях?

«Педагогічний роман» Дмитра Попадюка – це не просто художній твір, а глибока життєва філософія. У ньому переплітаються історія, освіта, мораль, любов до людей і рідної землі. Автор вірить, що його книга стане цінною для усіх верств населення, бо несе в собі пам'ять про минуле та важливі уроки для майбутнього. Ця книга – не лише про школу, а про життя. І саме тому вона має велике значення для сучасного читача. [43, с. 370]

Дмитро Попадюк у своїй останній збірці «Молюсь за тебе, Україно» (2023) звертається до однієї з найважливіших тем нашого часу – долі України, її майбутнього, боротьби за свободу та духовної єдності народу. Його поезія пронизана щирою любов'ю до Батьківщини, співчуттям до її страждань та вірою у світле майбутнє.

У вірші «Молюсь за тебе, Україно» автор порівнює свою країну з калиновим гроном і сонячною любов'ю, що символізує чистоту, силу та національну єдність. Його слова сповнені глибокої шани до трудового народу, який творить історію країни:

«Ти мені єдина,

Іншої не стріну...» [42, с. 15].

Ці рядки звучать як сповідь людини, яка усвідомлює невідворотність змін, але і не полишає надії на краще. Для Попадюка Україна – це передусім її народ: батько і мати, які заклали в нього любов до праці та честі; ветерани війни, які віддали своє життя за свободу; сусіди і друзі, з якими ділив радощі і труднощі. У творах «Спогад про батька», «Боляче, Мамо», «Друзям», «Мальви» він оспівує простих людей, їхню працю, мужність і життєву мудрість.

Поет особливо тонко відчуває зв'язок людини з природою: Карпати, море, рідні степи в його віршах стають символами сили духу і краси світу. У поезіях «В гостях у Карпатах», «Здрастуй, море», «Криниця батьківської мудрості» природа постає не лише тлом, а й рівноправним учасником життя людини.

Поетика Дмитра Попадюка – глибоко філософська, його твори водночас прості та надзвичайно виразні. Він володіє даром передавати красу світу, змушує замислитися над важливими питаннями людського буття.

Збірка «Молюсь за тебе, Україно» є дійсно ще одним важливим внеском автора у літературу рідного краю. Вона відображає сучасні реалії України, показує силу народу, любов до рідної землі та віру у краще майбутнє.

Творчість Дмитра Попадюка – це поезія, яка не залишає байдужим, адже вона йде від серця та звертається до серця. Його слово – це голос душі України, яка попри всі випробування продовжує жити, боротися і перемогати.

Твори Дмитра Степановича –наспівані. Вони позначені добротою та милосердям. Окремі з них покладені на музику. Автор часто виступає на літературних та пісенних конкурсах авторської пісні. За високі успіхи має нагороди.

1.3. Творчість Дмитра Попадюка про сільське життя

Творчість Дмитра Степановича Попадюка – це своєрідний літопис сільського життя Буковини, у якому відображено побут, традиції, моральні цінності та світогляд людей, які жили і працювали на цій землі. Його поезія та

проза є не лише художнім відтворенням дійсності, а й глибоким філософським осмисленням сільської долі, сповненої радощів і труднощів.

У творах письменника село постає не просто географічним місцем, а особливим простором, де формуються особистості, передаються поколінню цінності, зберігається культурна спадщина народу. У багатьох його поезіях і прозових творах звучить тема рідного дому, батьківської хати, землі, яка годує і навчає.

У книзі «Жилівка на палітрі років» Дмитро Попадюк створює детальний літопис життя свого села, передаючи історію його мешканців, їхні здобутки та випробування. Він ретельно зібрав свідчення старожилів, архівні матеріали, побутові подробиці, що дозволяє читачеві заглибитися в реалії сільського життя різних історичних періодів. [41, с. 2-3]

У поезіях письменника часто зустрічаються образи хліба, ниви, криниці, саду, що символізують зв'язок людини з природою, її залежність від неї та водночас силу, яка дає можливість жити та розвиватися. Вірші «Батькова криниця», «Мальви», «Ювілейне», «Криниця батьківської мудрості» є прикладами глибокого вкорінення автора в сільський світ, його шанобливого ставлення до минулого, до праці та до людей.

Праця – основа сільського життя, воно нерозривно пов'язане з роботою сільських жителів, яка в творчості Попадюка постає не просто способом виживання, а життєвою філософією, сенсом існування людини. У його творах часто з'являються образи хлібороба, вчителя, воїна, майстра, які своєю щоденною працею будують майбутнє.

Поет віддає належне простим людям, які чесно працюють на своїй землі. Він показує, що саме вони є справжніми героями, оскільки зберігають традиції, передають мудрість наступним поколінням, підтримують рідний край у складні часи. Це видно у його творах, присвячених ветеранам війни, хліборобам, педагогам, які присвятили своє життя вихованню молоді.

Особливо яскраво це проявляється в поетичних і прозових творах «Солдати й понині гинуть», «Ювілейне», «Спогад про батька». Вони є

свідченням пошани до людей, які зробили свій внесок у розвиток країни та села.

Моральний кодекс сільського життя завжди базувався на чесності, працелюбності, повазі до старших, любові до землі, вірності сімейним традиціям. У творах ці цінності є центральними: вірші про матір, батька, родину несуть у собі щиру любов і вдячність за виховання, турботу та передані життєві уроки; новели та нариси про життя односельців розкривають справжній характер сільських мешканців – їхню мудрість, витривалість, доброту та здатність знаходити радість навіть у найважчі часи; поезія, присвячена старшому поколінню, акцентує на необхідності бережного ставлення до пам'яті про предків, до їхнього досвіду та здобутків.

Одним із найбільш зворушливих мотивів у його творчості є повага до матері, яка пройшла через тяжкі часи, але зберегла любов і силу духу. У вірші «Боляче, Мамо» поет говорить про материнське серце, яке сповнене болем за дітей і водночас залишається джерелом безмежної любові.

Ми спостерігаємо контраст між минулим і сучасністю. У творах Попадюка також простежується зіставлення минулого і сьогодення, особливо в контексті змін у сільському житті. Він із сумом зазначає, що сучасне покоління часто забуває про справжні цінності, які плекалися століттями.

«Педагогічний роман» Дмитра Степановича є не лише художнім осмисленням педагогічної праці, а й глибоким відображенням життя українського села у різні історичні періоди. Автор, спираючись на власний досвід роботи в школі та життя у сільській місцевості, зображує не лише процес навчання, а й побут, традиції, світогляд та зміни, що відбулися у сільському середовищі від повоєнних часів до сьогодення.

Сільське життя як соціальний і виховний простір у «Педагогічному романі» постає не просто місцем подій, а ключовим середовищем, де формуються особистість, моральні принципи, працелюбність та національна свідомість. У центрі уваги Попадюка – взаємовідносини між людьми,

виховання дітей у сільських родинах, важливість освіти як засобу подолання труднощів життя.

Сільське життя у «Педагогічному романі» показано як: простір виховання, де дитина змалку привчається до праці, відповідальності, взаємодопомоги; спільнота, що живе за традиціями, де школа є центром не лише освіти, а й духовного розвитку, об'єднання людей; дзеркало історичних змін, що відображає як труднощі минулого, так і сучасні виклики.

Автор наводить яскраві контрасти між післявоєнним життям і сучасністю, щоб показати, як змінилися цінності, спосіб мислення, рівень матеріального забезпечення, але водночас що було втрачено з духовної спадщини села.

Спостерігаємо минуле і сучасність: сільська школа як осередок життя. Однією з ключових тем роману є роль школи в сільському житті. Вона тут – не просто місце навчання, а центр громади, де формуються особистості, де вчитель виконує функцію наставника, вихователя, морального авторитета.

Дмитро Степанович порівнює післявоєнну сільську школу, в якій діти мали мінімальні ресурси, але величезне бажання вчитися, із сучасною, де матеріальні блага стали доступнішими, але мотивація до навчання часом знижується. У творі є епізод, у якому Попадюк порівнює, як у 1940-х роках діти мали одну пару взуття на всіх, а сьогодні дитина може не цінувати навіть десяток пар модного взуття. Ця деталь – не просто художній образ, а глибокий символ змін у сільському житті, який змушує замислитися над тим, що справді має цінність. [43, с. 130]

Моральні уроки сільського життя Попадюк показує через історії своїх персонажів, що патріотизм, працелюбність, любов до рідної землі – це ті цінності, які завжди залишаються важливими, незалежно від епохи. Він розповідає про звичайних людей, які працювали, долали труднощі, виховували дітей у повазі до старших, до праці, до знань.

Особливе місце в «Педагогічному романі» займає образ учителя, який у селі не просто дає знання, а й стає провідником у доросле життя, моральним

орієнтиром для учнів. Сам автор, пропрацювавши в школі понад 60 років, розуміє цю місію і передає її через сюжет роману, адже описує саме своє життя.

«Педагогічний роман» - це опис життя звичайного сільського хлопчика з його труднощами, невдачами й успіхами, наполегливою боротьбою за самоутвердження, за досягнення заповітної мрії. Це глибокий філософський твір, в якому головний герой розмірковує над тим, для чого він живе на цьому світі, критично оцінює перемоги, аналізує невдачі, розробляє плани на подолання помилок. Це ліричний твір. Кохання і любов все життя супроводжують автора і головного героя. Він закохується, його кохають, він втрачає, його втрачають. Душа його сповнена цим неймовірним почуттям. Автор пише: «...Відхлинула хмаринка, зупинилась злива, яскравіше засяяло сонце, а вони ще довго, тісно притулившись одне до одного, під шепіт віть розлогого клену, прислухаючись до неспокійного биття своїх сердець, мелодій пташиного співу мріяли, мріяли, мріяли... Про що? Відомо тільки їм...».

Любов до матері, до рідного краю, до дітей, до онуків, до правнуків, до улюбленої справи, до друзів, до людей, які завжди поруч – це дороговказ для автора в його особистому житті, в його педагогічній діяльності, в його літературній творчості.

«Педагогічний роман» – це книга, яку повинен прочитати кожний вчитель. Саме тут можна знайти відповіді на всі запитання, що стосуються організації та проведення навчально-виховного процесу в школі. Тут ви знайдете 10 заповідей Януша Корчака для батьків, 18 правил збереження часу [11, с. 258-263], якого завжди не вистачає в учителя. «Педагогічний роман» – це книга, яку хочеться читати. Вона цікава, повчальна, захоплююча.

Село у працях автора – це не лише історія про навчання, а глибоке осмислення сільського життя через призму освіти та виховання. Він показує трансформацію суспільства, зміну пріоритетів, водночас підкреслюючи незмінні цінності, які передаються від покоління до покоління.

Через свої твори Попадюк не просто розповідає про шкільні будні, а увічніює пам'ять про минуле, про людей, які жили у непрості часи, про традиції,

які варто зберігати. Село у його романі – це символ міцності духу, витривалості та моральної чистоти, що формує націю і визначає її майбутнє.

Творчість Дмитра Степановича Попадюка – це дзеркало сільського життя, у якому відображені його краса і труднощі, радість і біль, любов і боротьба. Через свої вірші, прозові твори та нариси він зумів зберегти унікальний світ українського села, його цінності та традиції.

Його поезія не просто описує сільський побут – вона відтворює дух часу, змушує задуматися над сутністю людського буття, важливістю пам'яті, гідності, праці та любові до рідної землі. Автор зауважує: «Ніде і ніколи, ні в одному місті чи селі світу, ти вже мені повір, це правда, зірки не світять так яскраво і привітливо, як у місті, чи селі твого дитинства».

Саме тому твори Дмитра Попадюка мають значну культурну та виховну цінність. Вони не лише знайомлять учня-читача з історією рідного краю, а й спонукають замислитися над власним життям, над тим, що є справжньою спадщиною нашого народу і як її зберегти для майбутніх поколінь.

Висновки до першого розділу

Вивчення літератури рідного краю є одним із важливих напрямів шкільної літературної освіти, оскільки воно забезпечує формування в учнів національної свідомості, культурної пам'яті та почуття причетності до духовної спадщини свого народу. Літературне краєзнавство сприяє розвитку у школярів ціннісного ставлення до Батьківщини, допомагає глибше зрозуміти традиції, ментальні особливості й духовні пріоритети рідного краю.

Дослідження та залучення творчості місцевих письменників у навчальний процес має подвійну мету: з одного боку, воно відкриває школярам імена, які не завжди представлені у загальнонаціональних підручниках, а з іншого – формує уявлення про літературу як живий процес, що розвивається у різних регіонах України. Така робота підвищує інтерес до читання, розвиває аналітичні вміння й виховує патріотизм.

Звернення до творчості митців рідного краю не лише урізноманітнює шкільний курс літератури, але й виконує важливу виховну місію. Одним із таких авторів, чия спадщина має значний освітній потенціал, є Дмитро Попадюк.

Дмитро Степанович Попадюк належить до тих письменників, чия життєва й творча біографія органічно поєднує педагогічну, літературну та спортивну діяльність. Його життєвий шлях – це приклад служіння суспільству через виховання молодого покоління, літературне слово та утвердження цінностей здорового способу життя.

Як педагог, він присвятив своє життя школі, виховуючи не лише грамотних, а й морально відповідальних громадян. Як письменник – створив поетичні й прозові твори, у яких відобразив красу рідного села, трудову звитягу простих людей, духовні пошуки сучасника. Як спортсмен і вчитель фізичної культури — утверджував ідею гармонійного розвитку особистості, поєднання фізичної сили й духовної культури.

Поєднання цих трьох іпостасей – учителя, поета й спортсмена – визначає неповторну індивідуальність Дмитра Попадюка та надає його творчості особливого змістового наповнення.

Особистість Дмитра Степановича є яскравим прикладом багатогранного розвитку людини, яка, залишаючись вірною рідному краю, зуміла перетворити власний життєвий досвід на художнє слово, що несе у собі високий моральний і виховний заряд.

Однією з наскрізних тем у творчості Дмитра Попадюка є зображення українського села – його побуту, праці, звичаїв і духовної атмосфери. У його поезії та прозі село постає не лише як географічний простір, а як символ малої батьківщини, витоків моральності й національної самобутності.

Автор із теплотою змальовує образи селян, які своєю щоденною працею стверджують гідність людини та її зв'язок із землею. Праця постає в його творах як форма духовного зростання, шлях до самореалізації та збереження

народної культури. Образи батьків, учителів, трудівників формують у текстах Попадюка ідеал чесної, відповідальної й духовно багатой особистості.

У цьому розділі ми визначили теоретичні засади вивчення літератури рідного краю та обґрунтовали необхідність залучення творчості місцевих письменників у шкільний курс. Життєвий і творчий шлях Дмитра Попадюка показано як приклад гармонійного поєднання педагогічної, літературної й спортивної діяльності, що значно вплинуло на його художню спадщину. У поезії та прозі митця село постає символом рідної землі, духовного коріння й моральних орієнтирів українського народу. Творчість Дмитра Попадюка має значний освітньо-виховний потенціал і є цінним матеріалом для опрацювання на уроках літератури рідного краю в закладах загальної середньої освіти.

РОЗДІЛ 2. ЛІРИКА ДМИТРА ПОПАДЮКА

2.1. Основні мотиви лірики поета

Лірика Дмитра Попадюка займає особливе місце в його літературній спадщині. Вона сповнена щирого почуття любові до рідної землі, родини, жінки, села, школи, спорту, духовних цінностей українського народу. Його поетичні твори вирізняються образністю, душевною теплотою, емоційною глибиною та високою етичною наповненістю.

Ліричний доробок Дмитра Попадюка позначений щирістю, глибиною почуттів і високим рівнем моральної відповідальності. У його поезії звучать вічні теми, близькі кожному українцеві: любов до рідної землі, пошана до праці, відданість родині, туга за молодістю, філософські роздуми про сенс життя. Ці мотиви формують духовний світ поета, розкривають його життєві орієнтири та естетичні пріоритети. Вони водночас індивідуальні й колективні, бо через особисте переживання автор говорить про загальнолюдські цінності, про те, що близьке і зрозуміле кожному. Розглянемо основні мотиви, які складають ідейно-тематичне ядро лірики Дмитра Попадюка.

Одним із наскрізних і найглибших мотивів у творчості Дмитра Попадюка є любов до рідної землі. Цей мотив проявляється не лише як естетичне милування природою чи спогади дитинства, а як вираження глибокого емоційного і духовного зв'язку з малою батьківщиною. Село, поле, річка, стара хата – у поезії автора це не просто реалії, а символи стабільності, витоків, джерела духовної сили. Рідна земля в його віршах постає як жива істота, яку треба берегти, з якою ведеться постійний діалог – і через спогади, і через тугу, і через віру. Для Попадюка рідний край – це не лише місце народження, а й моральна опора, духовне коріння, яке формує людину і визначає її шлях. Саме тому опис природи, домашніх обійсть, сільської праці часто супроводжується нотками ностальгії, вдячності, а водночас – болю за втрату і зміни:

*«Коли здаля погляну на село,
Що сліпить очі саявами повсюди,*

*Відчую враз, як лагідне тепло
 Торкнеться серця, вищерть наповнить груди.
 В моїм селі зринають в даль пісні,
 Вартують сон тополі величаві.
 Смуглянка-ніч в чаруючій красі
 Плете з вінків мережива яскраві.» [40, с. 35]*

У цьому мотиві особливо яскраво відчувається патріотичне начало – не гучне, декларативне, а щире й буденне, засноване на повазі до простих речей, до місця, де формується душа.

Ще одним важливим мотивом у ліриці Дмитра Попадюка є повага до праці та її звеличення – важлива моральна і художня домінанта в його творчості. Поет змальовує працю як джерело життєвої сили, гідності, самореалізації людини, і водночас – як духовну основу української нації.

У віршах поета праця – це не лише фізична діяльність, а й форма внутрішньої культури, вияву любові до світу. Герої його поезій – учителі, хлібороби, лісники, майстри – представлені не абстрактно, а як реальні люди, які з честю й любов'ю виконують свої обов'язки. Саме у важкій, щоденній, але натхненній праці він вбачає шлях до людського зростання.

Поет підносить працю до рівня святого обов'язку, що формує характер, вчить відповідальності та вкорінює людину в рідну землю. Його поетичне слово часто звертається до юного читача – з метою виховати повагу до праці з малих літ. Цей мотив гармонійно поєднується з іншими – любов'ю до рідного краю, родинними цінностями, ідеалами вчительства:

*«Із року в рік і сієте, й орете
 Від ранку і до пізньої зорі.
 А з поля того йдуть в життя поети,
 А поля того – вчені, трударі...
 Яку об'ємну в грудях щедрість мати,
 Щоб добре слово – кожному з малят?
 Розрадити і ніжно приласкати,*

*І ні на йоту вигоди назад?
Серця, тривожно зболені роками,
Відкриті навстіж щирій дітворі.
Якщо на світі найрідніше – мами,
То найсвітліше, мабуть, – вчителі» [40, с. 15]*

Цей мотив дуже доречний для шкільної літературної освіти, оскільки формує у молоді глибоке етичне світобачення.

Окрему вагому лінію у творчості Дмитра Попадюка становить мотив глибокої поваги до батьків і предків, який пронизує багато його поезій теплою, зворушливою інтонацією. У творах поета образи матері, батька, діда постають не просто як рідні люди, а як носії морального стрижня, як символи духовної неперервності та життєвої мудрості. Їхні постаті несуть у собі глибинний сенс – це джерело сили, внутрішньої опори, пам'яті про витоки. Поет часто з глибоким болем звертається до своєї мами:

*«Сіється туга, ніким не зігріта,
Сірим туманом на скроні ляга.
Можна від горя цього очманіти –
Як це тебе все нема і нема.
Вибач мені, що не можу мовчати,
Вибач мені, якщо навіть заплачу...
Боляче, мамо, мені зізнавати
Те, що я більше тебе не побачу.» [46, с. 19]*

Поет наголошує на важливості родинної пам'яті як елемента національної ідентичності. У його поезії спогади про дитинство, сімейні традиції, уроки, отримані від старших, – це не лише ностальгія, а й моральний дороговказ. Він з гідністю змальовує трударів, солдатів, носіїв народної мудрості, які своєю щоденною працею, чесністю та відданістю формували духовне обличчя українського села:

*«Кожному рідний такий силует
Хлопця, що впав за загравами.*

*Юна школярка збирає букет
З квітів йому, що за травами.
Зими відходять, минають жнива,
Планета – любов'ю зігріта.
Пам'ять про хлопців допоки жива,
Допоки між травами квіти!» [42, с. 19]*

Цей мотив набуває особливої виховної сили, адже вчить молодь шанувати свої корені, пам'ятати про обов'язок перед минулим, берегти традиції як невід'ємну частину своєї ідентичності. У контексті освітнього процесу поезія Дмитра Степановича Попадюка виконує ціннісну функцію – формує світогляд, заснований на вдячності, пошані та пам'яті.

Важливе місце займає і мотив любові, через нього автор розкриває найтонші порухи душі, здатність людини до глибоких почуттів, емоційної відданості та щирості. Це не лише романтична тема, а глибока внутрішня рефлексія, крізь яку поет осмислює себе, свої переживання та людські взаємини.

У віршах Дмитра Степановича любов постає як світла, окрилююча сила, що надає життю сенсу, очищає душу, наповнює серце надією. Але поряд з радістю кохання поет не оминає і драматичну його сторону – біль розлуки, нерозділені почуття, внутрішню самотність. Особливо зворушливо звучать рядки, в яких ліричний герой згадує про любов, яка залишилася лише в пам'яті, але продовжує жити в серці, як ніжна туга й духовне світло:

*«Не повернуться наші літа,
Не зіллються цілунками губи.
Що було, що було, що було,
Що було – уже більше не буде.» [42, с. 74]*

Попадюк уникає пафосу або надмірного сентименталізму. Його любовна лірика – це насамперед щирість, психологічна глибина, інтелігентна стриманість і повага до внутрішнього світу іншої людини. Кохання в його

поезії – не просто емоція, а моральна цінність, здатність до співпереживання, до жертви, до вірності і тиші серця.

Цей мотив також має виховний потенціал: він формує у молоді естетично й етично вивірене уявлення про любов як почуття глибоке, відповідальне й чисте. У шкільному аналізі такі вірші можуть слугувати прикладом високої поетичної культури, а також джерелом емоційної освіти.

Особливої уваги в поезії Дмитра Попадюка заслуговує мотив часу, адже саме крізь призму осмислення його плинності поет заглиблюється у філософські роздуми про сутність людського буття, минущість земного і вічні цінності. Час у його віршах постає не лише як хронологічна категорія, а як живий образ – невидимий супутник, що супроводжує людину від дитинства до старості, змінює її, випробовує, формує.

Поет тонко відчуває швидкоплинність миті, вміє зупинити її словом, зафіксувати емоцію, яка вже відходить у минуле. У багатьох віршах звучить туга за втраченим, щемлива пам'ять про юність, дорогих людей, дитячі враження. Проте ця ностальгія не пригнічує, а навпаки – надихає на вдячність за пережите, збереження пам'яті як вищої духовної вартості.

Разом із тим мотив часу в Попадюка – це також і заклик цінувати теперішнє життя, не відкладати на потім добро, любов, вдячність. Він показує, що кожна мить – безцінна, і її варто прожити гідно. Поет у прозі пише:

«Життя різнобарвне. Іноді наступить така хвилина натхнення, що дай опору – Землю зрушиш, а інколи набіжить хвиля чорної хандри і зривається: чи варто жити? В такі хвилини озернись довкола. На крутому небосхилі життя – світять зорі. Це – люди. Люди, що творили і творять історію. Люди про яких ми звіряємо свої кроки. Народжуються вони непомітно, а згасають яскраво, освітлюючи обрій. І пам'ятай, це тобі, щасливому спадкоємцю, дано жити на цій землі. І не тільки жити, а і продовжувати справу твоїх попередників, творити і примножувати духовні традиції і матеріальні цінності нового суспільства. Бо ти – нащадок. Ти – людина!!!». [41, с. 193-194]

Особливої уваги заслуговує також мотив спорту, що органічно вплітається у поетичний світ Дмитра Попадюка. Він не випадковий, адже автор був не лише поетом, а й спортсменом, учителем фізичної культури, членом збірних команд з легкої атлетики, виконував нормативи майстра спорту. У його житті спорт став не просто професійною діяльністю, а справжньою філософією – символом наполегливості, витривалості та руху вперед.

У вірші «Біжу. Біжу крізь терни...» біг постає як художня метафора життєвого шляху людини, її постійного прагнення до мети:

«Біжу. Біжу крізь терни навпростець.

Через ліси, через поля. За обрій.

Біжу, лечу. А де отой кінець.

Коли, нарешті, всім нам буде добре.» [46, с. 32]

Тут фізичне зусилля поєднується з духовним пошуком, а спорт виступає образом життєвої енергії, яку не спинити навіть перед труднощами.

У поезії «Привілей» цей мотив набуває ще більш філософського забарвлення. Ліричний герой, втомившись, падає, але знову піднімається, черпаючи сили в землі, подібно до міфічного Антея:

«І паду... І сутужно мені...

Та у цьому є свій привілей,

Бо, торкнувшись до Геї – Землі,

Піднімаюся знов – як Антей.» [46, с. 31].

Спорт у цьому контексті символізує не лише фізичну вправність, а й духовне відродження, силу волі, здатність долати кризові моменти життя.

Мотив спорту у творчості Дмитра Попадюка – це художній вияв гармонії фізичного й духовного, руху та боротьби, падіння й підйому. Для школярів у процесі літературного вивчення цей мотив може стати виховним прикладом того, як сила духу, наполегливість та здоровий спосіб життя формують цілісну особистість.

Завершуючи аналіз основних мотивів лірики Дмитра Степановича Попадюка, варто наголосити, що його поезія – це гармонійне поєднання

особистого й загальнолюдського, індивідуальних переживань і пам'яті. Вірші не лише зворушують, а й виховують: вони вчать шанувати рідну землю, працю, пам'ять про батьків і предків, цінувати кохання, час і власну силу духу. Лірика Попадюка поєднує емоційність і філософську глибину, національну ідентичність і загальнолюдські цінності. У шкільному курсі літератури рідного краю це матиме надзвичайно високий виховний потенціал, адже сприятиме формуванню духовно зрілої, морально відповідальної й патріотично налаштованої молоді.

2.2. Художні особливості поезії

Лірика Дмитра Попадюка відзначається поєднанням тематичного багатства й високої художньої майстерності, що зумовлює її естетичну привабливість і виховний потенціал. Поет органічно інтегрує традиції української класичної поезії з власним досвідом та індивідуальним баченням світу, завдяки чому його твори сприймаються як особисті.

Василь Васильович Васкан, відомий поет Буковини, шкільний друг, колега та товариш Дмитра Степановича Попадюка щиро оцінив його поетичну майстерність, зазначивши, що він «Людина достойної долі, яка зоріє добром і розумом» [44, с. 290].

У своїй статті Йосип Гаврилюк, член Національної спілки журналістів України, пише: «На поетичній лірі Попадюка основними є три кити. Перший – це школа, де автор відкриває струни своєї душі, життя, любові до дітей та своєї місії, як педагога. Другий – це поезія, яка охоплює всі сфери його насиченого життя, ліричного стану, сільського буття, гірких роздумів над особистим, іронії. І третій – спорт, де автор показує свій дух, падіння і знову підйоми, викриття, обурення, силу і стійкість» [44, с. 28].

Поет використовує близьку до усної мови лексику, що надає його віршам щирості й доступності. Це робить твори зрозумілими для широкого читацького кола, особливо для учнів, у яких формується естетичне сприйняття слова:

«Земля моя, мій рідний край,

*В добрі і щасті розквітай,
 Нехай ніхто біди не знає.
 Дитинства сонячна пора
 І Україна молода,
 Як мати всіх нас зігріває» [46, с. 21]*

З-поміж художніх засобів, які активно використовує Дмитро Попадюк у своїх віршах, помітну роль відіграють епітети, що надають поезії емоційного забарвлення та яскравої зорової образності. Наприклад: *«дитинства сонячна пора»*, *«одвічна моя туга»*, *«втомлене серце»*, *«зоряні дороги»* – ці словосполучення допомагають передати інтимність переживань, щемливу ностальгію або глибоку вдячність.

Широко застосовуються також метафори, які збагачують образність і дозволяють глибше проникнути в авторське світовідчуття. Наприклад, у рядках: *«Біжу крізь терни навпростець»*, *«Пам'ять – як світло в пільмі»*, *«Земля моя – моя молитва»* – простежується схильність поета до філософського осмислення реальності через поетичні образи.

Характерним прийомом у творчості Попадюка є персоніфікація, особливо у змалюванні природи, рідної землі, часу, які часто постають як живі істоти або співрозмовники ліричного героя: *«Земля говорить з нами мовчки»*, *«Час зупинився на розпутьті»*, *«Поле дихає вечірнім сонцем»*.

У поезіях автор підкреслює контрастність і драматизм людського життя за допомогою художнього засобу – антитези: *«Із дому в домовину»*, *«Ще вчора золото, а вже зола»*, *«Де був початок – є кінець»*.

Не менш важливим є використання анафори – повторів, які підкреслюють ключові емоції й ідеї. Наприклад: *«Це було, це було, це було...»*, *«Світи мені. Світи мені. Світи.»* – повтор структури підсилює ефект ностальгії, надає ритмічності та мелодійності строфі.

У віршах, де йдеться про втрати, спогади, пам'ять, зустрічаємо також риторичні запитання і вигуки, що надають емоційної напруги й драматичності: *«Коли, нарешті, всім нам буде добре?»*, *«Вибач мені, що не можу мовчати...»* –

через ці звертання поет максимально наближається до читача, говорить із ним щиро, відверто, без масок.

Не можна оминати й символіку, що притаманна багатьом творам Попадюка. Наприклад, мати, школа, учитель, село, поле, хата, джерело, зорі – ці образи мають символічне навантаження й часто виконують роль ключових смислових орієнтирів у поезії, виражаючи ідеї тяглості поколінь, духовної спадщини, любові до рідного, ціни чужої праці.

Строфіка й ритміка його поезії здебільшого традиційна, наближена до класичних зразків, що робить вірші мелодійними, добре сприйнятними на слух. Рима часто парна або перехресна, що відповідає емоційній рівновазі творів:

*«Доля дала талан, і удачу.
Дала доля усе. Та буває,
Ніби є в мене все, чого хочу,
А те чого хочу, – немає.» [42, с. 46]*

Художній стиль Дмитра Попадюка можна охарактеризувати як глибоко ліричний, образний, філософсько-емоційний, з елементами інтимної сповіді та народнопоетичних традицій. Його мова – чиста, щира, наближена до живого мовлення, що створює ефект діалогу з читачем і посилює виховний вплив поезії:

*«Іди в життя. Воно таке широке.
Воно жорстоке. Та вже не хились,
Бо я суворі вам давав уроки.
Іди в життя. Іди і не заблудись.» [42, с. 56]*

Отже, художні особливості лірики Дмитра Попадюка – це образність, метафоричність, використання символів та алюзій, насиченість художніх засобів, мелодійність і доступність мови – роблять його поезії цінним матеріалом для уроків літератури рідного краю. Вони дають можливість учителям не лише розвивати в учнів навички аналізу художнього тексту, а й виховувати моральні й естетичні цінності, формувати патріотичні почуття та інтерес до культурної спадщини свого краю.

2.3. Використання ліричних творів Дмитра Попадюка в шкільному курсі літератури рідного краю

Лірика Дмитра Попадюка вирізняється багатством тематики, яка поєднує індивідуальне переживання автора та загальнонаціональні цінності. У його творчості гармонійно переплітаються теми кохання, природи, школи, спорту, праці, родини, національної самосвідомості. Саме ця багатогранність робить поезію митця цінним матеріалом для вивчення на уроках літератури рідного краю.

У школі поезії Попадюка можуть виконувати кілька функцій: емоційно-виховну – формування любові до рідної землі, родини, мови, поваги до праці й історичної пам'яті; естетичну – розвиток художнього смаку, вміння бачити красу слова, відчувати ритм і мелодику поезії; формувальну – виховання національної самосвідомості, моральних якостей, відповідальності за власний життєвий вибір.

Тема кохання займає особливе місце у творчості Дмитра Попадюка, надаючи його поезії наскрізної щирості та емоційної глибини. Поет змальовує це почуття як світлу, піднесену силу, здатну надихати людину, очищати її душу, дарувати сенс і красу життя.

Водночас у його творах звучить не лише радість кохання, а й біль розлуки, туга за втраченим, гіркота нерозділених почуттів. Саме ця багатогранність дозволяє побачити кохання як життєву драму й водночас найбільший скарб людського серця. У рядках вірша: *«Це було, це було, це було, Ми, щасливі, кохали. Замело, замело, замело, Віддзвеніли хорали...»* [42, с. 74] – поет передає ностальгію за минулими почуттями, які вже не повернути, але вони залишилися світлою пам'яттю в душі. Тут кохання постає як сила, що долає час і простір, зберігаючи свою значущість навіть у спогадах.

В іншому творі Дмитро Попадюк змальовує кохання як внутрішню опору людини, джерело радості та сенсу життя, підкреслюючи його високу моральну цінність:

*«Світи мені. Світи мені. Світи.
 Небесні хай затьмаряються світила.
 Світи мені, як це умієш ти,
 Як іншим ще ніколи не світила.
 Світи мені грайливими очима,
 Бешкетним сміхом переповнюй мить.
 Люби мене, як досі ти любила,
 Лиш ти умієш ніжно так любить.
 Спинись в красі, в омріяному стані.
 Щаслива будь, жадана у коханні.
 Мадонна серця, наче в дивнім сні,
 Велінням Бога послана мені.
 Зваблива в айстрах вереснева повинь
 Плете надії з пелюсток любові.
 І новий день мелодії співа
 Мадонні серця на мої слова.» [42, с. 71]*

У його рядках завжди відчутна повага до жінки, яку кохає: *«Мадонною серця»* він її називає, тут ми бачимо відсутність надмірного пафосу чи ідеалізації. Це робить його любовну лірику особливо щирою та глибокою.

Важливо, що у творах Попадюка кохання ніколи не зводиться лише до особистої емоції – воно набуває філософського звучання, стає символом духовної сили, вірності та краси людських стосунків:

*«З глибин віків, із надр таємничих,
 В секунду кожну, кожну мить
 Пливуть в безбережне море сотні річок,
 Яких нікому не злічить.
 Отак і ми до Вас, вам віддані навіки,
 Несем свою любов, життя несем,
 Бо ви, Жінки! Краса і гордість світу!
 І цим вже мовлено усе!» [40, с. 66]*

У шкільному курсі літератури рідного краю тема кохання в поезії Дмитра Попадюка може використовуватися для виховання в учнів старших класів естетично вивіреного ставлення до цього почуття, розвитку емоційної культури та здатності до співпереживання, обговорення цінності вірності, щирості та відповідальності у взаєминах.

Тематика природи у поезіях Дмитра Попадюка не лише мальовничий фон чи пейзаж, а справжній символ духовної єдності з рідним краєм. У його поезії образи полів, річок, садів, хати чи стежки постають не як звичайні реалії, а як носії пам'яті, джерела сили, символи вічності.

У вірші «Підводяться над прірвою мости» поет показує глибинний зв'язок із землею – через неї він осмислює родовід, історію, національну пам'ять. Природа тут уособлює історію, коріння, традицію і моральну опору:

*«Коли беру у руки горсть землі,
Напоєну цілющою водою, –
Пробуджуються сили молоді
І серце наливається жагою.
Земля оця – од берегів Дністра
І до Прута – одвічна моя туга
Тут батько мій, і прадід, і пра-пра
Пройшли її за плугом і без плуга.» [40, с. 5]*

У багатьох поезіях природа постає як жива істота, здатна співпереживати людині, розділяти її радість чи смуток. У поезії «Осінній ранок» Попадюк демонструє характерну рису своєї лірики – навіть у прощанні, у меланхолії осені він знаходить світло й оптимізм, відчуття оновлення:

*«Наче пудрою всипане поле ранкове,
Легкий вітер колише дерева гінкі.
Пада листя шовкове, бушують, мов море
З першим сонячним променем хвилі людські.
Не спинити зажурливі співи пташині,
В небо сине високо звелись журавлі.*

*Вже останні прощання - рокоцуть машини,
 Їм замріяно верби вклоняються вслід.
 Скільки ласки в бездонному небі... Повсюди,
 Хоч не вабить суцвіттям терен весняний,
 Повне радості серце заповнює груди –
 Це стрічається з піснею ранок новий.» [42, с. 123]*

Тематика навколишньої краси, створеної Богом, важлива у виховному процесі – вона формує у школярів почуття любові до рідного краю, бережного ставлення до природи, поваги до праці та відповідальності за майбутнє своєї землі.

Природа у віршах Дмитра Попадюка нерідко постає і як метафора людського життя – її циклічність перегукується з плином часу, весна асоціюється з молодістю, а осінь – із мудрістю чи роздумами про минулість. У шкільному курсі літератури рідного краю твори автора на цю тему можуть використовуватися для розвитку в учнів естетичного сприйняття довкілля, виховання любові до рідної землі та екологічної свідомості, інтеграції літератури з уроками географії, історії та екології (аналіз природи Буковини в художніх текстах).

Тема школи та вчителя актуалізує значення освіти як духовної місії. Учитель у поезії поета – не просто професія, а покликання, служіння дітям і суспільству:

*«Даруймо квіти вчителям
 За ставлення дбайливе.
 Даруймо квіти вчителям,
 Нехай будуть щасливі.
 І не шкодуймо теплих слів –
 Далеко ми чи близько,
 Шануймо друзі вчителів
 І поклонімось низько.» [45, с. 6]*

На уроках літератури рідного краю надзвичайно важливо буде використати поезію автора з шкільною тематикою, адже учні через вірші відчують велич і відповідальність педагогічної праці.

Не менш важливою є тема спорту, яка символізує боротьбу, силу духу й перемогу над слабкістю. Вірш *«Біжу. Біжу крізь терни...»* можна використовувати на уроках як метафору життєвої дороги, яка вимагає витривалості, наполегливості та віри у власні сили.

Одним із провідних тематичних пластів творчості Дмитра Попадюка є формування й утвердження національної самосвідомості, що проявляється через любов до рідної землі, історичну пам'ять, пошану до предків, готовність берегти й продовжувати духовні традиції українського народу.

Його поезія сповнена глибокого патріотизму, який не набуває декларативного характеру, а виявляється у щирому зображенні села, землі, родини, праці. Для поета національна ідентичність починається з малого – з рідного дому, поля, ріки, батьківської хати. Це видно в рядках:

*«Де Стависько, Попове і Дякове,
За Потіком, у Ямі, на Гряді,
Куди не глянеш – поле, поле, поле...
Село в долині, хати глиняні.
Там ми малі ще і такі нехитрі,
(Які солодкі були наші сні).
Там бабка сім'я товче у макітрі?*

А дід на зиму чинить постולי» [42, с. 156].

Тут рідне село постає як символ духовної тяглості поколінь, як простір, у якому зберігається історія й традиція. У багатьох віршах Попадюк звертається до теми пам'яті про полеглих воїнів, які стали уособленням жертвності й незламності українського духу:

*«Були хлопці міцні та завзяті,
До роботи з дитинства на «ти».
Їм всміхались надії крилаті*

*І незвідані досі світи.
Вдарили сурми тривожно навстріч –
Небо палало загравами –
Падали хлопці, як зорі. У ніч.
І зацвітали між травами.» [42, с. 19].*

Автор підкреслює, що бути українцем – означає пам'ятати про минуле, берегти духовні цінності, бути гідним спадкоємцем своєї нації. У поезії Дмитра Попадюка національна самосвідомість проявляється у трьох вимірах: любов до рідної землі як джерела сили та ідентичності; шанування історичної пам'яті, героїв і предків; усвідомлення відповідальності перед майбутнім.

Для уроків літератури рідного краю ці тексти надзвичайно цінні, адже вони формують у школярів відчуття причетності до своєї історії та культури, виховують любов до Батьківщини через емоційне переживання образів рідної землі та людей, а також піднімають патріотичний дух та усвідомлення ціни життя полеглих українців.

Висновки до другого розділу

Лірика Дмитра Попадюка є багатограним поетичним світом, у якому органічно поєднуються особистісні переживання автора, народнопоетичні традиції та загальнолюдські цінності. У центрі його творчості – мотиви любові до рідної землі, пошани до праці, вірності родині та пам'яті предків, оспівування краси природи, філософські роздуми про плин часу, а також тема спорту як символу сили духу та життєвої боротьби.

Художні особливості поезії Попадюка зумовлюють її естетичну й виховну значущість. Для його творів характерні образність, метафоричність, багата символіка, використання епітетів, персоніфікацій, анафор, антитез і риторичних звертань. Мова поета вирізняється чистотою, щирістю, наближеністю до живого мовлення, що сприяє безпосередньому діалогу з читачем. Стиль митця можна визначити як глибоко ліричний і філософсько-емоційний, із виразними елементами інтимної сповіді.

Поезія Дмитра Попадюка має значний потенціал у шкільному курсі літератури рідного краю. Вона сприяє формуванню у молоді естетичного смаку, моральних та патріотичних цінностей, любові до праці й рідної землі, поваги до батьків та вчителів, вихованню відповідальності перед історичною пам'яттю. Творчість поета гармонійно інтегрує індивідуальний і колективний досвід, що робить її особливо цінною для сучасного виховного процесу.

Вірші Попадюка легко інтегрувати у навчальний процес: вони можуть стати основою для виразного читання, аналізу художніх образів, написання творчих робіт, дискусій про цінності, а також для міжпредметних зв'язків (література, історія, краєзнавство, етика). Такий підхід допомагає школярам не лише глибше зрозуміти художній текст, а й осмислити власні моральні орієнтири та національну ідентичність.

Лірика Дмитра Попадюка постає не лише як художній феномен, але й як важливий педагогічний та виховний ресурс, здатний формувати духовно зрілу особистість, збагачену національними ідеалами та загальнолюдськими цінностями.

РОЗДІЛ 3. ДМИТРО ПОПАДЮК – ПЕДАГОГ

3.1. Життєвий і професійний шлях поета як вчителя

Життєвий і професійний шлях Дмитра Степановича Попадюка переконливо свідчить про органічне поєднання творчого дару поета та покликання педагога. Його вчительська діяльність розгорталася на тлі суспільно-культурних змін другої половини ХХ століття й стала невід’ємною частиною його особистої й творчої ідентичності.

Витоки цього покликання сягають дитинства. У спогадах і автобіографічних замальовках Попадюк не раз підкреслював, що ще з 6-річного віку мріяв бути педагогом, коли маленьким хлопчиком зустрів і назавжди полюбив молоду і вродливу вчительку української мови та літератури. Школярем уявляв себе «біля класної дошки, серед дітей», мріяв не просто навчати, а «відкривати світ» іншим. Атмосфера довіри й поваги в рідній школі, постаті улюблених учителів, перші спроби організовувати ігри та «уроки» для молодших – усе це згодом переросло у свідомий вибір професії [44, с. 18].

Після закінчення педагогічного навчального закладу, а згодом і Чернівецького державного університету, Дмитро Попадюк розпочав роботу в сільських школах Буковини. Він викладав географію та фізичну культуру, поєднуючи любов до рідного краю з прагненням виховати сильну, духовно й фізично загартовану особистість. Уже на початку кар’єри виявив рідкісну здатність згуртовувати колектив, підтримувати молодих педагогів, поєднувати особисті інтереси вчителів із потребами школи.

Згодом він очолив Жилівську школу, де створив модель виховання, орієнтовану на індивідуальні здібності учнів та педагогів — підхід, що нині визначається як особистісно орієнтований, а в 1970-х роках був новаторським. За його ініціативи працювали гуртки, студії, спортивні секції, школа перетворилася на справжній культурний осередок громади. Патріотичне й інтернаціональне виховання, любов до рідного краю та національної культури поєднувалися з формуванням естетичного смаку й моральних чеснот.

Попадюк послідовно доводив, що урок – це не лише передавання знань, а й «урок життя». Він учив чесності, гідності, патріотизму, відповідальності. Його авторитет серед колег і учнів утвердився багаторічною сумлінною працею. За це він отримав звання «Відмінник освіти України», став учителем-методистом, лауреатом районної літературно-мистецької премії імені Степана Сабадаша, неодноразово нагороджувався грамотами Міністерства освіти і науки України та Всеукраїнського товариства «Просвіта», обирався депутатом місцевих рад.

Для Дмитра Степановича школа – це світ доброзичливості, чистих помислів, гарних слів, прекрасних вчинків. Жодна людина в житті не обминула школу. Одні віддали їй найкращі роки своїх дитячих мрій, навчаючись десять чи дванадцять років, назавжди запам'ятавши імена своїх наставників, інші – все своє життя. Попадюк – один із них. Близько 60 років пропрацював учителем, 35 – директором [44, с. 18].

Попри успіхи, шлях педагога не був позбавлений випробувань. Конфлікт між громадською активністю та родинними обставинами змусив його залишити директорську посаду й повернутися до улюбленого викладання географії. Він сприйняв це як можливість оновлення: зосередився на учнях, спорті й літературі, працював тренером у Новоселицькій дитячо-юнацькій спортивній школі, виховуючи командний дух і любов до здорового способу життя.

У Дмитра Степановича багато залишилося яскравих моментів зі шкільного життя. При розмові поет завжди згадує найбільш закарбований в його пам'яті спогад: «Йдучи вузькою стежиною до школи, до мене підійшла людина похилого віку. Не встиг ще привітатися, як сивочолий дідусь зняв переді мною капелюха і низько вклонився, а потім, охопивши руку поцілував. Це було так неочікувано і незвично, що я, просто, розгубився. Та в наступну хвилину, оговтавшись, запитав: «Що трапилось, дідусю? Може вам... яка допомога потрібна?». «Ні, синку, ні... допомога не потрібна. Ти Учитель! А в селі до Учителя треба ставитися дбайливо, з особливою увагою і пошаною. Цьому ще з дитинства навчали мене мої батьки». Вік не забуду того. Це був

перший повчальний урок на педагогічній ниві, в мої 16 років, який отримав від простого селянина, ветерана війни і праці – і досі пам'ятаю уже покійного Ільчука Василя Опанасовича» [44, с. 25].

Педагогічна праця невіддільна від його літературної творчості. У збірках «Школа мужності й любові», «Учитель», «Уроки життя» поет оспівав шкільне середовище, формування характеру, духовні пошуки молоді. Поезія для нього була продовженням учительського служіння, ще одним способом «відкривати світ» своїм учням і читачам.

Мрія дитинства про вчительську працю стала для Дмитра Степановича не лише професією, а й життєвим кредо. Його приклад доводить: справжнє покликання педагога виходить за межі підручників та адміністративних обов'язків і проявляється в умінні формувати духовне середовище, що впливає на покоління учнів і громаду. Постать Попадюка – яскравий зразок поєднання слова й дії, літератури й освіти; його досвід надихає, а твори й сьогодні допомагають виховувати свідомість і серце.

3.2. «Педагогічний роман» Дмитра Попадюка як літературно-освітній ресурс у шкільному курсі літератури рідного краю

У сучасній освітній парадигмі вивчення літератури рідного краю набуває особливої актуальності як важливий інструмент формування національної ідентичності, громадянської позиції, культурної пам'яті та ціннісних орієнтирів учнів. Одним із яскравих прикладів творів, що заслуговують на інтеграцію в шкільну програму, є художній твір буковинського педагога Дмитра Попадюка – «Педагогічний роман». Цей текст вирізняється своєю багатогранністю, оскільки поєднує риси автобіографічної прози, педагогічного есе та художнього відображення важливих суспільно-історичних подій.

Передусім варто зазначити, що «Педагогічний роман» – це результат багаторічної праці автора на освітянській ниві. Дмитро Попадюк – досвідчений педагог із понад шістдесятирічним стажем, з яких тридцять п'ять років він очолював школу як директор. Такий тривалий і насичений професійний шлях

не міг не залишити глибокого сліду в його світогляді, педагогічних переконаннях та, зрештою, у творчості. У передмові до твору автор ділиться спогадами про момент, що став поштовхом до написання роману. Перебуваючи в санаторії Лермонтова в Одесі, він мав розмову з полковником у запасі Георгієм Табачниковим, яка змусила його замислитися над своєю власною «педагогічною поемою», подібно до тієї, що свого часу написав Антон Макаренко (педагог і письменник). Така паралель підкреслює не лише жанрову схожість, а й глибокий внутрішній зв'язок між автором та освітньою реальністю, у якій він працював. » [43, с. 5].

«Педагогічний роман» є художнім осмисленням життя і праці вчителя в контексті історичних змін, соціальних потрясінь і моральних викликів. Автор висвітлює непрості періоди історії – 1940-1950-ті роки, післявоєнну розруху, голод, дефіцит елементарних речей і засобів до існування, а також складнощі навчально-виховного процесу в ті часи. В одному з епізодів він згадує, як у 1947 році сусіди мали лише одну пару взуття на чотирьох дітей, і цю пару доводилось ділити, аби відвідати школу. Подібні сцени не лише глибоко емоційні, але й надзвичайно повчальні – вони формують у молодого читача розуміння історичних обставин, в яких формувалась українська школа, виховують емпатію, стійкість, повагу до праці та людської гідності.

У творі порушено цілу низку педагогічних проблем, зокрема питання виховання, відповідальності, міжособистісних відносин між учителем і учнем, значення школи як соціального інституту. Автор акцентує увагу на таких важливих аспектах, як патріотичне, трудове, фізичне, естетичне та інтернаціональне виховання. Твір виконує не лише художню, а й педагогічну функцію, формуючи у школярів уявлення про моральні цінності, важливість людяності, праці, чесності, самопожертви.

Особливо цінним для використання в курсі літератури рідного краю є те, що «Педагогічний роман» ґрунтується на реальних подіях і містить згадки про конкретні місця Буковини, зокрема населені пункти, школи, громадян регіону. Це дозволяє учням побачити історію свого краю крізь призму життя конкретної

особистості – вчителя, для якого школа стала справою життя. Водночас, попри художність, автор не уникає складних тем – він чесно говорить про труднощі, з якими стикався як педагог, і таким чином наближає образ вчителя до реального, живого, справжнього.

На уроках літератури рідного краю «Педагогічний роман» можна вивчати частинами. У 5 класі актуальним буде вивчення розділу «Босоноге дитинство» – учні ознайомляться з дитячими роками героя, його першими кроками в пізнанні світу, щирим ставленням до школи та формуванням мрії стати вчителем. У 6 класі – розділи «Шкільними сходами» та «Учитель» – можна буде простежити атмосферу сільської школи, показати роль наставників у житті дитини та перші кроки майбутнього педагога у професії. У 7 класі – розділи «Роки армійського гарту» та «На березі річки Случ» – центральним стане мотив змужніння, виховання сили духу, формування життєвої позиції через службу в армії та випробування долі, любов до України та пошани наших захисників. У 8 класі – розділи «Мрії збуваються», «Директор» та «Естафета безсмертя» – акцент будемо робити на реалізації задумів, відповідальності керівника школи та усвідомленні спадкоємності поколінь у вихованні. У 9 класі – розділи «Траєкторія долі», «Щастя ілюзорне», «Слідами творчості» та «Відродження» – старшокласники матимуть можливість замислитися над складністю життєвого вибору, сенсом творчості, проблемами людського щастя та місією вчителя у суспільстві. У 10-11 класах для кращого засвоєння та узагальнення знань учнів з теми доречним буде вивчення усього твору. Такий послідовний підхід забезпечуватиме системне й багатогранне сприйняття постаті Дмитра Попадюка як письменника й педагога. Учні крок за кроком пройдуть життєвий і професійний шлях митця, що дозволить сформувати в них почуття поваги до вчительської праці, любов до рідного краю та усвідомлення цінності духовної спадщини земляків.

З методичної точки зору, твір може бути використаний як під час вивчення розділів, присвячених літературі рідного краю, так і в курсах історії, громадянської освіти чи на класних годинах. Тексти Попадюка сприяють

міжпредметній інтеграції та розвитку критичного мислення. Учні можуть аналізувати текст з позицій історичних фактів, соціально-культурного контексту, етичних проблем, що дає змогу формувати цілісне бачення освітніх процесів в Україні в ХХ–ХХІ століттях.

Не менш важливо, що «Педагогічний роман» сприяє підвищенню авторитету професії вчителя. У час, коли роль учителя часто недооцінюється, твір Попадюка виконує роль своєрідного маніфесту педагогічної честі й відданості справі. Через призму власного життя автор показує, наскільки важливо бути не просто викладачем, а наставником, громадянином, моральним орієнтиром для своїх вихованців.

Дмитро Степанович Попадюк у «Педагогічному романі» підкреслює значення свого багаторічного педагогічного досвіду, зазначаючи: «Пропрацювавши в школі понад 60 років, 35 з яких директором, широко розкрито зміст навчально-виховної роботи, зокрема патріотичного і виховання, інтернаціонального естетичного, трудового і фізичного. Ну і, звичайно, чисто людських взаємин, почуттів і любові... «Педагогічний роман» – це не документальний, а художній твір. А тому в багатьох випадках сприймати його потрібно, не як реальні факти, а повчальні. Всі мої герої створили себе самі. І якщо імена і прізвища частіш не змінені, то в цьому є своя логіка. Час біжить, окремі з них уже подалися в потойбічні світи, а пам'ять про них залишиться справжньою, не вигаданою. Вони цього заслужили. І навіть ті, хто живий, варті того, аби їхні імена увіковічнити. Впевнений, твір матиме неабияку цінність серед усіх верств населення, буде бажаною книгою на столі кожного громадянина Буковини і всієї України в цілому» [43, с. 6].

Отже, «Педагогічний роман» Дмитра Попадюка – це не лише літературний твір, а цінний освітній ресурс, що поєднує художню вартість із глибоким педагогічним змістом. Його інтеграція до шкільного курсу літератури рідного краю дозволить розширити світогляд учнів, поглибити їхні знання про історію та культуру рідного регіону, а також сприятиме формуванню духовно

багатої, соціально активної особистості. Такий твір вартий того, щоби стати невід'ємною частиною освітнього простору сучасної української школи.

3.3. Труднощі, що виникали в школі та їх відображення в творах

Педагогічна діяльність Дмитра Степановича Попадюка охоплює понад шість десятиліть, упродовж яких йому довелося не лише виховувати учнів, а й долати численні труднощі соціального, економічного та організаційного характеру. Найскладнішим періодом у його педагогічній біографії були середина 1990-х років, коли українське суспільство переживало кризу державотворення, а освітня галузь зазнала чи не найбільшого удару.

У цей час учителі по кілька місяців не отримували заробітної плати, що призводило до деморалізації педагогічних колективів, пошуку альтернативних засобів існування. Замість грошей часто видавали промислові чи продовольчі товари, а подекуди навіть алкоголь. Ситуацію влучно змалював сам Попадюк у власних спогадах, пригадуючи виступ на сесії районної ради, де, звертаючись до влади, просив: «Дайте догану... але дайте грошей...». Цей трагікомічний епізод ілюструє абсурдність ситуації, коли педагог, виконуючи державні обов'язки, залишався без засобів до існування.

З болем у серці Дмитро Степанович описав реалії того часу у віршованих рядках, де відчувається безвихідь учителя та гіркота від байдужості держави:

*«Голодно дома. Холодно в школі.
Пальці залякли – аж до конвульсій,
А ми мовчимо, і радієм законам
Нової Конституції» [45, с. 23].*

У цій поезії відображено не лише особистий досвід митця, але й колективний стан педагогів України, котрі, незважаючи на матеріальні злидні, залишалися відданими своїй професії та учням.

Важливим для світогляду Попадюка є розуміння, що справжнє призначення людини полягає не лише у створенні матеріальних благ – родини,

дому, саду, криниці, – а й у духовному сліді, який залишає слово. Саме тому письменник наголошує: «Слово вічне! Залишається в поколіннях назавжди» [10, с. 23]. Такий підхід розкриває глибинну сутність його творчості: пережиті труднощі трансформуються у літературні образи, які стають повчальними прикладами для наступних поколінь.

Тема школи як життєвої стихії, що поєднує радощі й страждання, є наскрізною у творчому доробку письменника. У збірках «Вибір», «Школа мужності й любові», «Учитель» відчутно простежується не лише захоплення красою педагогічної праці, а й відбиток проблем, з якими доводилося стикатися педагогам. У цих текстах Попадюк демонструє вміння перетворювати реальні труднощі на художні образи, де школа постає одночасно й випробуванням, і джерелом натхнення. Особливо показовими є рядки:

*«Рідна Школа моя – незрадлива сім'я,
Кожен день зустрічатися – свято.
Ти колиска моя, берегиня моя,
І держава, і гімн мій, і прапор!»* [44, с. 24]

Тут школа символізує не лише освітній заклад, а й модель національного буття, у якому вчитель виступає носієм духовних і моральних цінностей. Труднощі, які переживав Дмитро Попадюк, стали фундаментом його літературної спадщини. Вони не зламали його як педагога й митця, а, навпаки, надали його творам особливої щирості, глибини та морального звучання. Саме тому його поезія та проза сприймаються не лише як відображення індивідуальної долі, а й як художнє свідчення цілої епохи української освіти. Серед основних труднощів, які зображає автор, ми виокремили:

1. Матеріально-технічна занедбаність шкіл – у багатьох творах Попадюк з гіркотою, але без нарікань описує реалії, в яких доводилося працювати: застаріла матеріальна база, холодні класи, відсутність підручників, спортивного інвентарю чи елементарних умов для праці. Однак ці обставини не зупиняли вчителя, а навпаки – гартували характер. В оповіданнях звучить думка, що

справжній педагог знайде шлях до серця дитини навіть у найскромніших умовах. [43, с. 57]

2. Байдужість чиновників і бюрократична система – у прозових нарисах автор не раз згадує труднощі, пов'язані з надмірним контролем з боку адміністративних структур, формалізмом у системі освіти, небажанням чиновників дослухатись до потреб шкіл. Він зображає директора школи як людину, якій доводиться постійно боротися за підтримку, фінансування, розуміння, часто самотужки вирішувати проблеми, які мали б вирішуватись на рівні районної чи обласної влади. [43, с. 187-189]

3. Навантаження і виснаження педагогів - один із ключових моментів, які підкреслює Попадюк – емоційне вигорання, відчуття втоми та самотності педагога. Через образ учителя він показує, як часто вчитель залишається наодинці зі своїми труднощами: вдень – у класі, ввечері – над зошитами, на вихідних – на шкільному подвір'ї з фарбами чи молотком:

*«Він не маг. І не цар. І не Бог.
Він не твій і нічий повелитель.
Добрим іменем – лиш «педагог»,
А за покликом серця – Учитель!
Його кредо життя – не просте –
Берегти від недуги суцвіття,
Де молоде покоління росте,
Як надія нового століття.
Не збагнути його колориту,
Не впіймати ходу золоту,
Але це за його біоритмом
Вимірятиме час доброту.
Оберіть його творчий неспокій,
(Смілим доля дозичить снаги),
І летить. Світ безмірно широкий,
Як духовні його береги.*

*Не збавляйте польоту. Хоч прикро,
 А інколи болячи й жити...
 Ви летіть. І вам буде за приклад
 Ваш любимий і мудрий Учитель.
 Ви летіть крізь безмежжя світів,
 І несіть його горде ім'я.
 Щоб повік на палітрі років
 Не згасала його зоря!» [45, с. 6]*

Але водночас у цих творах підкреслюється, що саме любов до дітей і справи стає джерелом сили.

4. Моральна відповідальність педагога – Дмитро Степанович через героїв своїх творів порушує питання внутрішньої відповідальності вчителя за виховання учня. Він показує, як непросто іноді залишитися чесним, справедливим, добрим, коли навколо байдужість, знецінення професії, а діти втрачають орієнтири. Його вчитель – це людина глибокої моралі, яка не може дозволити собі бути слабкою чи бездушною. [43, с. 202-205]

Отже, художні твори Дмитра Попадюка є відображенням реальних викликів шкільного життя, але водночас – прикладом того, як ці труднощі долаються силою духу, оптимізмом і вірою в силу виховання. Вони є джерелом не лише літературного, а й педагогічного досвіду, корисного для сучасних учителів, студентів педагогічних закладів та всіх, хто працює в освіті.

Висновки до третього розділу

Аналіз життєвого й професійного шляху Дмитра Попадюка засвідчив глибоку органічну єдність його педагогічної діяльності та літературної творчості. У постаті цього митця вчитель і поет не просто співіснують – вони доповнюють одне одного, утворюючи цілісне духовне явище, яке має високу цінність для української освіти, культури та літератури рідного краю. Попадюк належить до тієї категорії педагогів, для яких школа є не просто місцем роботи,

а способом життя, простором формування особистості, полем постійного пошуку та вдосконалення.

Досвідчений учитель і керівник, Дмитро Степанович створив власну педагогічну модель, що базується на гуманізмі, особистісному підході та високій моральній відповідальності. Його багаторічна освітянська діяльність відзначалася новаторством, глибоким розумінням ролі вчителя в суспільстві та здатністю поєднувати освітню функцію з виховною, естетичною й патріотичною. Професійні труднощі, з якими він стикався, стали не лише частиною його життєпису, а й джерелом художнього осмислення у власних творах. Саме тому його поезія й проза сприймаються як щире, правдиве і глибоке свідчення епохи, в якій формувалася сучасна українська школа.

Окрему увагу в розділі приділено «Педагогічному роману» Дмитра Попадюка – твору, що поєднує автобіографічні елементи з філософськими роздумами про місію вчителя, історичну відповідальність школи та значення духовних цінностей у вихованні молоді. Твір становить значний літературно-освітній потенціал і може бути інтегрований у шкільну програму як приклад літератури рідного краю. Його структура, тематика та художнє оформлення дозволяють використовувати роман у різних вікових групах, що сприяє міжпредметній інтеграції та формуванню цілісного образу вчителя-наставника.

Важливою складовою цього розділу стало також вивчення труднощів педагогічної професії, які відображено в літературному доробку Попадюка. Зокрема, через поезію та прозу він висвітлює проблеми матеріальної незабезпеченості шкіл, бюрократичного тиску, морального вигорання педагогів, водночас наголошуючи на духовній місії вчителя та непересічній ролі школи як осередку формування національної самосвідомості. У його творах школа постає як жива спільнота, своєрідна модель суспільства, де вчитель є носієм моральних і культурних орієнтирів.

Отже, спадщина Дмитра Попадюка є не лише художньо-естетичним явищем, а й вагомим педагогічним ресурсом, що заслуговує на ширше визнання в освітньому процесі. Його твори актуалізують питання професійної честі,

духовного покликання, національного виховання та ролі вчителя у формуванні майбутнього країни. Вивчення постаті Попадюка сприяє не лише формуванню літературних компетентностей, а й вихованню відповідального, морального, національно свідомого громадянина.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ПОПАДЮКА В ЗЗСО

4.1. Значення вивчення маловідомих авторів на уроках літератури

Література – це не лише скарбниця художніх творів, а й важливий засіб формування світогляду, національної свідомості та естетичного смаку. Традиційно у шкільній програмі основна увага приділяється вивченню творчості класиків, однак у сучасних умовах усе більшого значення набуває залучення до освітнього процесу імен, які залишилися на периферії літературного процесу. Йдеться про маловідомих авторів, які, попри обмежену популярність, зробили вагомий внесок у розвиток національної культури.

Вивчення творчості таких письменників дозволяє учням побачити літературу в її різнобарвності, звернути увагу на регіональні особливості, глибше зрозуміти зв'язок літературного твору з історичними, культурними та соціальними обставинами певного часу. Залучення маловідомих авторів до навчального процесу сприяє формуванню глибшого усвідомлення власної культурної ідентичності, активізує інтерес до рідного краю та виховує патріотичне ставлення до національної спадщини.

Особливу роль у цьому процесі відіграють уроки літератури рідного краю, які передбачають не лише ознайомлення з творчістю місцевих письменників, а й активне занурення в краєзнавчий, культурологічний і літературний контексти. Такі заняття розвивають естетичний смак учнів, удосконалюють навички літературного аналізу, сприяють формуванню краєзнавчої компетентності та дослідницьких умінь. Працюючи з текстами маловідомих авторів, учні навчаються мислити критично, співвідносити події, теми і проблематику творів із сучасністю, а також висловлювати власну думку щодо прочитаного. [33, с. 15]

Методичні принципи проведення таких уроків базуються на кількох важливих засадах: локальності та конкретності (акцент на творчість письменників, пов'язаних із регіоном навчання); інтегративності (поєднання

літературного аналізу з історією, культурологією, етнографією); діяльнісному підході (виконання проєктів, створення презентацій, інтерв'ю, есе, інсценізацій); а також особистісно-орієнтованому підході (урахування інтересів і рівня підготовки учнів). [23, с. 8]

Важливим аспектом є й роль учителя у популяризації маловідомих імен. Саме він обирає актуальні методи, які здатні зацікавити учнів: від традиційного текстуального аналізу – до міждисциплінарних уроків, дискусій, кейсів, екскурсій до музеїв, зустрічей з місцевими письменниками. Усе це розширює освітній простір учня і сприяє глибшому зануренню в регіональну літературну культуру.

Залучення маловідомих письменників до вивчення літератури також сприяє формуванню ключових компетентностей: культурної (розуміння ролі митця в суспільстві), громадянської (усвідомлення цінності національної пам'яті), інформаційної (робота з різними джерелами), дослідницької (пошук, аналіз, систематизація інформації). Такі результати навчання є вагомими для формування цілісної особистості.

Водночас, важливо враховувати і виклики, пов'язані з реалізацією такого підходу. Це, зокрема, відсутність достатньої кількості методичних матеріалів, складність у доступі до творів маловідомих авторів, а також відсутність належної уваги до них з боку учнів. Для подолання цих труднощів варто використовувати електронні бібліотеки, архіви, співпрацювати з місцевими закладами культури, залучати школярів до творчої діяльності (створення блогів, стіннівок, відеооглядів, буклетів тощо).

Звернення до постатей маловідомих письменників є не лише педагогічно доцільним, а й морально значущим. Вивчаючи їхню творчість, учні долучаються до справи збереження національної пам'яті, відновлення історичної справедливості та утвердження духовних цінностей. Такий підхід формує повагу до культурної спадщини і сприяє становленню особистості, здатної цінувати як загальнолюдське, так і національно-унікальне в літературі.

4.2. Інтерактивні методи та засоби навчання для викладання творчості Попадюка

У сучасній педагогіці вивчення літератури рідного краю передбачає використання різних форм роботи, інтерактивних методів, засобів навчання, що забезпечують активну участь школярів у навчальному процесі, формують критичне мислення, комунікативні навички та особистісно ціннісне ставлення до прочитаного. Творчість Дмитра Степановича Попадюка, позначена тісним зв'язком із шкільним середовищем, педагогічною діяльністю та краєзнавчим матеріалом, відкриває широкі можливості для реалізації таких методів, прийомів та форм навчання.

Основні форми проведення уроків літератури рідного краю (на матеріалі творчості Дмитра Попадюка)

1. Традиційні уроки: лекції про життєвий і професійний шлях Дмитра Попадюка; аналіз його поезій і прозових творів («Педагогічний роман», збірки «Вибір», «Школа мужності й любові», «Учитель», «Уроки життя», «Жилівка на палітрі років», «Молюсь за тебе, Україно!»).

2. Нетрадиційні форми: літературні екскурсії: відвідування школи, де працював Попадюк, ознайомлення з літописом села «Жилівка на палітрі років»; інсценізація уривків із «Педагогічного роману» чи повісті «Пам'ятай, я тебе кохала»; уроки-дослідження: «Школа у творчому світі Дмитра Попадюка», «Образ учителя у поезії та прозі письменника», урок-зустріч з поетом «Дмитро Попадюк голос рідного краю».

3. Проєктні форми: підготовка мультимедійних презентацій «Дмитро Попадюк – поет, педагог, краєзнавець»; створення тематичних стіннівок і буклетів до ювілеїв письменника; ведення учнівського блогу чи сторінки в соціальних мережах «Попадюк у серцях учнів».

4. Тематичні заходи: літературні вечори «Учитель і поет рідної школи»; конкурси читців віршів Дмитра Попадюка; зустрічі з учнями, колегами чи сучасниками, які знали письменника, або перегляд відеоматеріалів про нього.

Інтерактивні методи навчання у викладанні творчості Дмитра Попадюка сприяють не лише кращому засвоєнню змісту його творів, але й формують активну позицію учнів у процесі пізнання, допомагають виховувати у них моральні цінності, любов до рідного краю, школи та вчителя. Розглянемо приклади інтерактивних методів навчання на уроках літератури рідного краю:

1. Метод «Літературна дискусія». Твори Попадюка торкаються проблем, близьких учням: дружба, моральний вибір, цінність освіти, патріотизм. Дискусії навколо його текстів дозволяють учням висловлювати власні судження, співвідносити їх із позицією автора, формуючи власне бачення. Наприклад, під час обговорення «Педагогічного роману» можна дискутувати над питанням: «Чому школа для Попадюка – це не лише заклад, а й «незрадлива сім'я»?»

2. Метод проєктів. Учні можуть створювати колективні творчі проєкти, пов'язані з аналізом творчості письменника: дослідження літопису рідного села, створення презентацій «Школа у поезії Попадюка», відеороликів за мотивами його творів. Такі завдання розвивають уміння працювати з джерелами, застосовувати цифрові технології й презентувати результати.

3. Інсценізація та театралізація. Окремі поезії та прозові твори письменника легко адаптуються для інсценізації. Театральні постановки фрагментів з повісті «Пам'ятай, я тебе кохала» або поетичних замальовок про школу сприяють емоційному зануренню учнів у текст та поглиблюють їхнє розуміння морально-етичних проблем.

4. Метод «Коло ідей» та «Мікрофон». Застосування цих форм дозволяє швидко зібрати асоціації та враження від поезії Попадюка. Наприклад, після читання вірша «Рідна школа моя, незрадлива сім'я» учні висловлюють, які образи чи почуття виникли в них під час сприйняття тексту.

5. Використання ІКТ. Створення електронних антологій творів Дмитра Попадюка, інтерактивних презентацій або QR-квестів із завданнями за його поезіями активізує пізнавальну діяльність школярів. Також можна залучати мультимедійні ресурси: записи авторських читань, інтерв'ю, музичні обробки його віршів.

6. «Літературна подорож». Організація віртуальних чи реальних екскурсій у місця, пов'язані з життям і діяльністю поета, дозволяє поєднати літературу з краєзнавством. Учні отримують можливість глибше відчувати, як особистий досвід митця вплинув на його художній світ.

7. Метод «Креативного письма». На основі творів Попадюка учні можуть створювати власні есе, поезії чи щоденникові записи, уявляючи себе учнями його школи або героями творів. Такий підхід розвиває творчу уяву та мовленнєві компетентності.

Коли на уроці літератури рідного краю вивчаємо творчість Дмитра Степановича Попадюка, ми можемо запропонувати учням такі завдання:

- 5-6 класи – намалювати ілюстрацію до вірша «Рідна школа моя...»; вивчити напам'ять уривок із поезій про дитинство.
- 7-9 класи – підготувати повідомлення «Дмитро Попадюк як учитель і письменник»; написати відгук на уривок із «Педагогічного роману».
- 10-11 класи – провести порівняльний аналіз творів Попадюка та педагогічної прози В. Сухомлинського; написати есе «Моє розуміння школи крізь призму творчості Дмитра Попадюка». [37, с. 25]

Розглянемо етапи проведення уроків літературного краєзнавства на матеріалі творчості Попадюка:

1. Підготовчий етап: ознайомлення з біографією письменника, його педагогічною діяльністю; визначення теми уроку (наприклад: «Школа – поезія життя Дмитра Попадюка»).

2. Основний етап: читання та аналіз поезій («Рідна школа моя...»), уривків із «Педагогічного роману»; обговорення проблем виховання, патріотизму, людських взаємин у творчості митця.

3. Творчий етап: виконання творчих завдань: написати есе «Що для мене означає школа?» (за мотивами поезій Попадюка); рольова гра «Інтерв'ю з Дмитром Попадюком»; створення ілюстрацій до віршів про школу.

4. Рефлексія та підсумок: дискусія про значення творчості письменника для рідного краю; підсумкові висновки: «Чому Попадюк називав школу своєю стихією та поезією?».

Використання сучасних освітніх технологій, таких як віртуальні екскурсії, інтерактивні карти та мультимедійні презентації, робить вивчення творчості Дмитра Степановича Попадюка актуальним і привабливим для учнів. Проведення уроків літератури рідного краю допомагає учням не лише вивчати літературу, але й глибше зрозуміти свою культурну ідентичність, пишатися рідним краєм і його творчими здобутками.

Висновки до четвертого розділу

Під час нашого дослідження, ми дійшли висновку, що у сучасному освітньому просторі важливим завданням є не лише ознайомлення учнів із класиками української літератури, а й відкриття для них імен маловідомих письменників, які творили в різних регіонах нашої країни та залишили помітний слід у культурному житті громади. Дмитро Степанович Попадюк – саме такий автор, творчість якого органічно поєднує педагогічну і літературну діяльність, розкриває духовний світ української школи, учителя й учня, а також віддзеркалює цінності, без яких неможливо уявити повноцінне становлення особистості. Вивчення його спадщини на уроках літератури рідного краю дає змогу не тільки досягнути індивідуальну художню манеру митця, а й зрозуміти феномен літературного краєзнавства як важливого складника формування національної свідомості та культурної ідентичності школярів.

Методика викладання творчості Попадюка у закладах загальної середньої освіти спирається на поєднання традиційних та інноваційних форм. З одного боку, це лекції, бесіди, аналіз художніх текстів, що забезпечують глибоке засвоєння змісту творів; з іншого – інтерактивні методи, які активізують діяльність учнів, сприяють розвитку критичного мислення та комунікативних умінь. Інсценізація уривків із «Педагогічного роману», організація літературних екскурсій та проєктів, рольові ігри та креативне письмо

дозволяють учням не тільки сприймати твори, а й відчувати їхню емоційну наповненість, осмислювати проблеми, актуальні для сьогодення. Таким чином, уроки літератури рідного краю на матеріалі творчості Попадюка стають не лише засобом засвоєння знань, а й простором для розвитку творчих здібностей, ініціативності та особистісного зростання школярів.

Дослідження показало, що залучення учнів різного віку до вивчення творів митця дає можливість вибудувати цілісну систему літературного краєзнавства у школі. Учні 5-6 класів пізнають світ дитинства письменника через його вірші й оповіді, 7-8 класи аналізують проблематику виховання, дружби, морального вибору, а 9-11 класи мають змогу зіставляти педагогічну прозу Попадюка з творчістю В. Васкана, проводити порівняльні літературознавчі дослідження та створювати власні есе на морально-етичні теми. Такий поступовий підхід сприяє системному і багатогранному сприйняттю творчості митця, а також виховує у школярів відчуття гордості за свій край і його культурні здобутки.

Особливу увагу варто приділити і виховному потенціалу творів Попадюка. Його поезія і проза наскрізь пронизані любов'ю до школи, учнів, учительської праці, а також щирим патріотизмом. Це робить їх дієвим інструментом для формування ціннісних орієнтирів: поваги до праці педагога, усвідомлення значення освіти, почуття відповідальності за свою Батьківщину. Завдяки вивченню таких творів учні не лише пізнають літературу, а й набувають морально-етичного досвіду, який допомагає їм у дорослішанні та соціалізації.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні, літературознавчі й методичні аспекти вивчення творчості Дмитра Попадюка в закладах загальної середньої освіти. Здійснене дослідження підтвердило, що література рідного краю є важливою складовою шкільної літературної освіти, яка сприяє не лише формуванню читацької культури, а й вихованню патріотичних, моральних та духовних цінностей.

Проаналізовано проблему недостатнього представлення маловідомих українських письменників у чинних навчальних програмах. Дослідження показало, що залучення до шкільного курсу творчості таких авторів, як Дмитро Попадюк, дає змогу розширити уявлення учнів про багатство і регіональну специфіку української літератури, а також сприяє формуванню національної самосвідомості та гордості за культурну спадщину рідного краю.

Було вивчено життєвий і творчий шлях Дмитра Попадюка, визначено провідні мотиви його лірики та прози. Дослідження засвідчило, що його поезія відзначається глибокою емоційністю, образністю, філософським осмисленням реальності, а прозові твори мають високий виховний і пізнавальний потенціал. У поетичних текстах митця домінують теми любові до рідної землі, родини, школи, учнівської праці, а також морального вибору. Особливе місце у творчості посідає «Педагогічний роман», що містить автобіографічні риси та актуальні роздуми про призначення вчителя й виклики сучасної освіти.

Окрему увагу було приділено художньому осмисленню педагогічної діяльності автора. Дослідження підтвердило, що Попадюк – це не просто письменник, а багатогранна особистість: педагог, наставник, творець слова. Його педагогічна діяльність тісно переплетена з літературною, що створює унікальний виховний контекст для шкільного вивчення його творів.

Методичний аспект дослідження полягав у розробці підходів до викладання творчості Дмитра Попадюка в межах шкільного курсу літератури рідного краю. Було доведено, що ефективне опрацювання його творів можливе завдяки поєднанню традиційних методів (аналіз, бесіда, виразне читання) з

інноваційними (інтерактивні технології, проєктна діяльність, креативне письмо, інсценізації). Запропоновані уроки та тематика дають змогу реалізувати міжпредметні зв'язки та забезпечити цілісне, багаторівневе сприйняття творчості митця.

Ми дослідили, і дійшли висновку, що викладання творчості Дмитра Попадюка в закладах загальної середньої освіти на уроках літератури рідного краю доводить, що вивчення маловідомих письменників є не менш важливим, ніж знайомство з класиками. Це розширює освітній горизонт школярів, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та культурних компетентностей, формує почуття причетності до духовних надбань рідного краю. Використання інтерактивних методів та сучасних освітніх технологій робить уроки цікавими, динамічними й значущими для учнів, допомагає зберегти і примножити культурну спадщину, утвердити ідею національної єдності та гідності. Вивчення творчості Дмитра Попадюка у шкільному курсі літератури рідного краю є, отже, не лише педагогічно доцільним, а й суспільно важливим кроком у справі збереження пам'яті, формування патріотизму й виховання нових поколінь українців.

У підсумку можна стверджувати, що вивчення творчості Дмитра Попадюка у шкільному курсі літератури рідного краю є педагогічно доцільним, культурно необхідним і методично обґрунтованим. Така робота сприяє розвитку ключових компетентностей учнів, формує активну життєву позицію, повагу до вчительської професії, любов до рідного краю та усвідомлення значення літературної спадщини малої батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран Є. Ловити слово. Буковинський журнал. 2007. № 2-3. С. 255 – 256.
2. Бацевич Ф. С. Вступ до літературної географії. Львів: Літопис, 2014.
3. Бунчук Б. Мирослав Лазарук. Письменники Буковини другої половини ХХ століття: хрестоматія. Ч. 2. Під ред. Б. І. Мельничука та М. І. Юрійчука. Чернівці, 2003. С. 335 – 336.
4. Білоус П. В. Сучасна проза Житомирщини. Поліський дивосвіт. – Ч.1. – Житомир, 2000. С. 441- 447.
5. Буркут К. Літературна Буковина: поетичні традиції краю. Чернівці: Прут, 2002.
6. Ватаман М. Вчитель з душею поета: стаття. Чернівці: газета «Буковинське віче», 24 листопада, 2010. ;
7. Вишиваний Я. Володимир Вознюк. Письменники Буковини другої половини ХХ століття: Хрестоматія. Частина 2. 2-ге видання, доповнене. Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці: Прут, 2003. С. 298 – 299.
8. Воронова В. С. Інтегровані уроки у школі: методика, приклади, поради. Львів: Піраміда, 2018.
9. Гаврилюк Й. Життєстверджуючий талант: відгук. Новоселиця: Газета «Слово правди», 15 липня 2000.
10. Гаврилюк Й. Підводяться над прірвами мости: рецензія. Чернівці: Газета «Свобода слова», 23 серпня, 2003.
11. Гаврилюк Й. Три кити Дмитра Попадюка: ШКОЛА, ПОЕЗІЯ, СПОРТ: публікація. Новоселиця: Газета «Слово правди», 7 квітня 2017.
12. Гребенюк М. О. Уроки нового покоління: інтеграція дисциплін у середній школі. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2021.
13. Грицуник Л. Це сад пісень мого дитинства: відгук. Новоселиця: Газета «Слово правди», 20 вересня, 2003.
14. Драч І. Методика викладання української літератури в ЗЗСО. Київ: Освіта, 2017.

15. Дьяченко О. П. Інтеграція в освіті: теоретичні аспекти та практичні підходи. Київ: Либідь, 2017.
16. Іванова, Т. О. STEM-освіта як основа інтегративного підходу до навчання. Чернівці: Букрек, 2021.
17. Ільченко Г. П. Виклики інтеграційного підходу у сучасному освітньому середовищі. Черкаси: Вертикаль, 2020.
18. Ісаєва О. П. Інтегровані уроки літературного краєзнавства: методичний посібник. Черкаси: Вертикаль, 2021.
19. Клименко С. І. Інтегровані уроки української мови та літератури з історією. Київ: Радянська школа, 1988.
20. Кобзар Л. А. Літературне краєзнавство: з досвіду роботи вчителів української мови та літератури. Одеса: Пальміра, 2020.
21. Коваленко В. Методика дослідження поетичного простору. Київ: Либідь, 2019.
22. Коваль, Н. П. Інтегровані уроки в початковій школі: сценарії та методичні рекомендації. Київ: Генеза, 2017.
23. Ковальчук, Т. П. Методика проведення уроків з літературного краєзнавства. Харків: Освіта, 2016.
24. Козак М. В. Тільки душа, подарована дітям, Мов смолоскип – буде вічно палати (життєвий і творчий шлях поета-педагога Дмитра Попадюка). *Слово правди*. Новоселиця. 2016.
25. Козак М. В. Я молюсь за тебе, Україно, - Калинове гроно, сонячна любов: презентація книги. *Слово правди*. Новоселиця. 18 жовтня 2016.
26. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі, 2002. № 1. С. 2-13.
27. Коршунова, Л. І. Уроки майбутнього: інтеграція змісту навчальних предметів. Дніпро: Іновація, 2020.
28. Кулик, Л. М. Літературне краєзнавство у школі: сценарії уроків і позакласних заходів. Львів: Світ, 2019.

29. Лазарук, М. І. Літературна Буковина: постаті та традиції. Чернівці: Букрек, 2010.
30. Лазарук, М. І. Краєзнавчий вимір у поезії Буковини. Чернівці: Букрек, 2020. ;
31. Лазарук М. І. Поетичні горизонти Буковини. Чернівці: Видавництво «Книги ХХІ», 2018.
32. Левченко Н. Г. Методика використання краєзнавчих матеріалів на уроках української літератури. Київ: Радянська школа, 1987.
33. Лисенко А. В. Методика використання літературного краєзнавства в системі підвищення кваліфікації вчителів-словесників. Дис. канд. пед. наук., 2002. 220 с.
34. Маришев Ю. Школа – це поезія: публікація. *Молодий Буковинець*. Чернівці, 30 жовтня 1976.
35. Марусик В. Жилівка на палітрі років: роздуми. *Буковина*. Чернівці, 26 серпня, 2005.
36. Наливайко, Д. Українське літературне краєзнавство: теорія і практика. Чернівці: Рута, 2018.
37. Ніколенко, О. М. Переваги інтегрованих уроків у Новій українській школі. Київ: Літера, 2022.
38. Пасічник Є.А. Літературне краєзнавство в школі. К.: Рад.школа, 1965. 136 с.
39. Пометун, О. І. Інтегровані уроки у Новій українській школі. Київ: Генеза, 2019.
40. Попадюк Д. С. Вибір: поет. збірка. Чернівці: Видавництво «Прут», 2000.
41. Попадюк Д. С. Жилівка на палітрі років: літопис. Чернівці: Видавництво «Прут», 2005.
42. Попадюк Д. С. Молюсь за тебе, Україно! Вибрані поезії: поет. збірка. Глибока: Глибоцька районна друкарня, 2023. 163 с.

43. Попадюк Д. С. Педагогічний роман: худ. твір. Львів: Видавництво «Бона», 2021. 374 с.
44. Попадюк Д. С. Уроки життя: поет. збірка. Глибока: Глибоцька районна друкарня, 2019. 357 с.
45. Попадюк Д. С. Учитель: поет. збірка. Чернівці: Видавництво «Прут», 2008.
46. Попадюк Д. С. Школа мужності й любові: поет. збірка. Чернівці: Видавництво «Прут», 2003.
47. Рейт В. Спасибі за щем у серці: відгук. Чернівці: Газета «Буковина», 4 січня, 2008.
48. Руденко О. І. Літературне краєзнавство як складова національної освіти. Київ: Либідь, 2015.
49. Савченко О. Я. Сучасний урок: інтеграційні аспекти. Харків: Основа, 2020.
50. Собко М., Собко А. Вибір на ювілейній межі: відгук. Чернівці: Газета «Буковина», 28 листопада, 2000.
51. Степанишин Б. І. Нові підходи до викладання української літератури. Дивослово, 1995. № 1. С. 44-46.
52. Сухомлинська В. О. Проектно-орієнтоване навчання в інтегрованих уроках. Харків: Основа, 2019.
53. Ткачук М. Літературне краєзнавство у школі: посібник для вчителів. Харків: Ранок, 2015.
54. Фасоля А. Інтегровані уроки літературного краєзнавства. Київ: Генеза, 2020.
55. Фурдуй В. Буковинські мотиви в українській літературі. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2001.
56. Шевченко Г. Коли душа запрагне свята: відгук. Чернівці: Газета «Буковина», 7 квітня, 2004.
57. Шевчук, В. О. Як писати наукову роботу з літературознавства. Київ: Наукова думка, 2018.

58. Чеботар О., Оліщук О. Учитель – сіль землі: відгук. Новоселиця: Газета «Слово правди», 21 листопада, 2008.

ДОДАТКИ

Розробки уроків з літератури рідного краю на основі творчості Дмитра Попадюка

Розробка уроку для 5 класу

Тема: ЛРК Творчість Дмитра Попадюка: крізь призму босоногого дитинства.

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю Дмитра Попадюка, сформуванню уявлення про розділ «Босоного дитинство» з «Педагогічного роману», розкрити образ дитинства у творчості письменника; розвивати навички виразного читання, аналізу художнього тексту, формувати образне мислення, вміння проводити паралелі між літературним образом і власним досвідом, стимулювати творчу активність учнів; виховувати любов до рідного краю, повагу до минулого, інтерес до історії своєї сім'ї та громади; прищеплювати цінність дитячих спогадів і теплих сімейних традицій.

Обладнання: портрет Дмитра Попадюка; уривки з розділу «Босоного дитинство»; мультимедійна презентація (село, школа, дитячі фото 40–50-х років ХХ ст.); ілюстрації, зроблені учнями; картки для роботи в групах, виставка збірок, роздатковий матеріал, ребус.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку:

1. Організація класу.

1.1. Привітання.

– Добрий день, діти! Рада вас бачити на уроці літератури рідного краю.

1.2. Перевірка готовності до уроку.

– Чи готові ви до уроку? Покажіть мені свої зошити, ручки, збірки.

1.3. Емоційне налаштування. Вправа «Світлофор»

Вийдіть до дошки та позначте свій настрій навпроти кружечка:

– щасливий та веселий;

● – замріяний та спокійний;

● – сумний та поганий.

2. Підготовка до сприйняття нового матеріалу

2.1. Відгадування ребусу.

Відповідь: Дитинство.

2.2. Міні-бесіда:

– Що для вас означає слово «дитинство»?

2.3. Демонстрація світлин сільського дитинства

3. Мотивація навчальної діяльності.

3.1. Вступне слово вчителя:

– У кожної людини є сторінка життя, яку не можна забути – дитинство.

Сьогодні ми поринемо у світ спогадів про босоноге дитинство на Буковині разом із Дмитром Попадюком – маловідомим, але щирим і талановитим письменником нашого краю.

3.2. Бесіда.

– Які у вас найяскравіші спогади з дитинства?

– Чим дитинство відрізняється від дорослого життя?

– Кожне дитинство неповторне, але в ньому завжди є місце для радості, ігор, мрій. Саме про це згадує у своїх творах Дмитро Попадюк».

4. Оголошення теми, мети, завдань уроку

4.1. Запис теми в зошити.

Відкрийте свої зошити, запишіть тему уроку: ЛРК Творчість Дмитра Попадюка: крізь призму босоногого дитинства.

4.2. Озвучення мети уроку.

Сьогодні ми ознайомимося із життям і творчістю Дмитра Попадюка, сформуємо уявлення про розділ «Босоноге дитинство» з «Педагогічного

роману», розкриємо образ дитинства у творчості письменника; розвинемо навички виразного читання, аналізу художнього тексту, сформуємо образне мислення, уміння проводити паралелі між літературним образом і власним досвідом, стимулюватимемо творчу активність; виховаємо любов до рідного краю, повагу до минулого, інтерес до історії своєї сім'ї та громади; прищепимо цінність дитячих спогадів і теплих сімейних традицій.

5. Вивчення нового матеріалу (первинне засвоєння)

5.1. Коротка розповідь учителя про Дмитра Попадюка

Збірка «Уроки життя ст. 7 – біографія поета.

5.2. Демонстрація та короткий опис збірок поета.

Підійдіть до виставки та розгляньте збірки поета, а я вам трішки про них розкажу. (Збірка «Уроки життя ст. 342)

5.3. Робота з книгою. Читання уривку.

Виразне читання вчителем епізодів із «Босоногого дитинства» («Педагогічний роман» - вибрані уривки зі ст. 8 по 48). Читання окремих уривків учнями.

5.3. Первинне обговорення вражень:

– Що здивувало?

– Що запам'яталося?

6. Осмислення нових знань, умінь

6.1. Бесіда за змістом прочитаного:

– Хто головний герой твору?

– Як змальовано його дитинство? Як автор описує дитинство?

Які ігри, розваги були в дітей того часу?

Які труднощі та радості мали сільські діти?

Що спільного і що відмінного між дитинством тоді і зараз?

– Які почуття викликає твір?

6.2. Робота з текстом.

– Подумайте і скажіть, які художні образи використовує автор в своєму творі? Образ рідної сім'ї (тепло, підтримка, приклад). Образ сільської природи (джерело натхнення). Образ школи (світ знань і перших мрій).

– Визначте настрої твору.

6.3. Вправа «6 капелюхів мислення» (Боно):

- Білий – факти про героя.
- Червоний – емоції.
- Чорний – труднощі в дитинстві.
- Жовтий – що гарного?
- Зелений – чого можна навчитися?
- Синій – узагальнення.

7. Закріплення, систематизація та узагальнення знань.

7.1. Творче завдання.

– Намалюйте малюнок на тему «Яким я уявляю дитинство Дмитра Попадюка».

7.2. Робота біля дошки. Гра «Асоціативний куц».

– На дошці ви бачите слово «Дитинство», доберіть асоціації (радість, ігри, мрії, школа, друзі тощо) та запишіть їх. Записуємо також у свої зошити.

7.3. Складання сенкану.

– Складіть сенкан до слова «Дитинство». Давайте пригадаємо правила написання сенкану:

СЕНКАН

- 1 рядок** — тема (один іменник)
- 2 рядок** — опис теми (два прикметники)
- 3 рядок** — дії, пов'язані з темою (три дієслова)
- 4 рядок** — речення (фраза із чотирьох слів)
- 5 рядок** — синонім, висновок до теми (одне слово)

Наприклад:

Дитинство.

Веселе, безтурботне.

Мріє, грається, сміється.

Дарує щастя й спогади.

Казка.

8. Контрольно-коригувальний етап

8.1. Робота в парах

– Обмінюйтеся зошитами з вашим сусідом по парті та перевірте чи правильно написали сенкан. Зачитайте свої роботи.

8.2. Виправлення неточностей із допомогою вчителя.

9. Підсумок уроку.

9.1. Рефлексія. Вправа «Світлофор».

- – усе зрозуміло і цікаво
- – було складно, але я старався
- – залишилися запитання

9.2. Вправа «Мікрофон»

- Чого навчив вас цей твір?
- Що нового дізналися про письменника?
- Що нового дізналися про дитинство письменника?
- Чи важливо берегти спогади дитинства?

9.3. Слово вчителя. Оцінювання учнів.

– Дмитро Попадюк умів бачити красу в буденному і передавати її словом. Його дитинство було простим і босоногим, але щирим, теплим і світлим. Ці спогади назавжди залишилися в його творах, як дороговказ майбутнім поколінням.

10. Повідомлення домашнього завдання.

- Намалювати ілюстрацію до улюбленого епізоду з прочитаного уривку.
- Написати міні-твір (5–7 речень) «Моє босоноге дитинство».

Розробка уроку-зустрічі для 8 класу

Тема: «Дмитро Попадюк – голос рідного краю»

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом поета, розкрити головні мотиви його поезії; розвивати виразне читання, уміння аналізувати

поетичні твори, творче мислення; виховувати любов до рідного краю, патріотизм, повагу до праці вчителя та воїнів-захисників.

Тип уроку: урок-зустріч із поетом (література рідного краю)

Методи та прийоми: інтерв'ю, інтерактивна бесіда, виразне читання, літературний вернісаж, робота в групах, асоціативний куш, сенкан

Обладнання: виставка збірок поета, презентація, проектор, кольорові фломастери та ручки, роздатковий матеріал, мікрофон, стікери, фотографії.

Хід уроку

1. Організація класу

1.1. Привітання.

1.2. Емоційне налаштування учнів на зустріч.

Вчитель: Сьогодні ми зустрічаємось з людиною, яка через слово передає дух нашого краю, його красу, біль і надію. Дмитро Попадюк – поет, вчитель, патріот. Його творчість – це наша історія, наші почуття, наша любов до Батьківщини. Тож розгорнемо сторінки його життя разом.

2. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Вчитель: Уявіть собі, що слова – це ключі. Є звичайні ключі, що відкривають двері, а є особливі, що відмикають серця людей. Саме такими ключами володіє поезія. Сьогодні ми будемо відкривати двері до світу поезії Дмитра Попадюка – людини, яка зуміла словом передати любов до рідного краю, щирість вчительської душі та силу патріотичного духу.

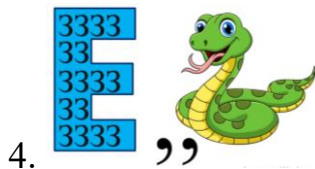
2.1. Запитання для роздумів.

Вчитель: А зараз подумайте та дайте відповідь на запитання:

- Чи може поетичне слово змінити людину?
- Чи відчували ви колись, що вірші можуть говорити замість вас, передаючи почуття, які складно висловити?

2.2. Розгадування ребусів.

Відповідь: Рідний край, учитель, солдат, поезія.

2.2. Міні-завдання: «Відчуй силу слова»

На дошці записані фрази:

«Рідний край – це...»

«Учитель – це...»

«Солдат – це...»

«Поезія – це...»

Вчитель: Доповніть ці вислови одним-двома словами, утворюючи короткі, але змістовні асоціації (Учні доповнюють)

Поезія – це не просто рими, а відображення нашого внутрішнього світу.

Сьогодні ми будемо не просто слухачами, а співтворцями, адже кожен із вас має можливість відчувати, зрозуміти й навіть створити щось своє, натхненне зустріччю з поетом. І завдяки нашим захисникам ми і маємо можливість сьогодні зустрітися, жити та творити. Давайте хвилиною мовчання вшануємо пам'ять про тих, хто віддав своє життя за нас, за нашу державу та спокійне життя.

Хвилина мовчання

3. Повідомлення теми й мети уроку.

3.1. Вступне слово вчителя.

Ми живемо у великій Батьківщині – Україні. Кожен із нас має і малу батьківщину – свій рідний край, який ми любимо, оберігаємо і плекаємо. Для

всіх рідна місцевість має особливе значення. Тут ми народилися, тут наша домівка, рідна земля, тут ми отримуємо першу освіту та вчимося пізнавати цей світ.

Література рідного краю має особливе значення для культури та національної самосвідомості. Одним із яскравих представників літературного процесу Буковини є Дмитро Попадюк – поет, прозаїк, педагог, громадський діяч, який усе своє життя присвятив освіті, спорту, творчості та патріотичному вихованню молоді.

Поет, педагог, спортсмен, патріот – ці слова найточніше описують його як людину, яка присвятила своє життя літературі, освіті, спорту та рідному краю. Творчість Дмитра Степановича – це дзеркало українського села, його духу, боротьби, витримки, любові до Батьківщини та віри в майбутнє.

Отож, тема сьогоднішнього уроку – «Дмитро Попадюк – голос рідного краю», ознайомимося із життєвим і творчим шляхом поета, розкриємо головні мотиви його поезії; розвинемо виразне читання, уміння аналізувати поетичні твори, творче мислення; постараємося виховати в себе любов до рідного краю, патріотизм, повагу до праці вчителя та воїнів-захисників

3.2. Асоціативний куц.

Запитання до класу: «Як ви розумієте, що таке голос рідного краю?»

Формування асоціативного куца (на дошці записуються думки учнів щодо ключових понять: рідний край, поезія, патріотизм, школа, війна).

4. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу. Розвиток мовленнєвих умінь та навичок.

Вчитель: А тепер ми з вами пройдемося «Сторінками життя поета». Дмитро Попадюк – це наш земляк з сусіднього села, поет, прозаїк, автор збірок поезії і прози «Вибір» (2000), «Школа мужності й любові» (2003), , «Учитель» (2008), «Уроки життя» (2019), «Педагогічний роман» (2021), «Молюсь за тебе, Україно» (2023), літопису села «Жилівка на палітрі років» (2005).

Низку віршів присвячує родині, рідному краю, школі, вчителям, ветеранам війни, Україні. У доробку поета – замальовки про дружбу, кохання,

доброту і людяність. Сьогодні буде змога познайомитися не тільки з поетом, а й з його творчістю, словом, душою.

(Супровід презентації)

(Учні готують виступи, виразно читають вірші)

Сторінка 1. «Моя родина, рідний край»

1.1. Розповідь вчителя.

Дмитро Попадюк народився в селі Круглик Хотинського району на мальовничій Буковині. Його дитинство минуло у важкі повоєнні роки, які загартували характер і стали джерелом життєвої мудрості. Втрата батька, який загинув на фронті, та нелегке сільське життя виховали в ньому глибоку повагу до праці, допомога своїй матері, любов до рідної землі та простих людей, що згодом знайшло відображення в його поезії. Вірші Дмитра Степановича сповнені щирості, тепла та любові до рідного краю, адже кожен рядок — це відгук його душі на події життя. Найбільша радість поета — його сім'я, адже він має прекрасних дочок і чудових онуків, яких безмежно любить і яким присвячує найтепліші слова.

1.2. Читання учнями віршів про родину та природу рідного краю.

1.3. Завдання: «Малюємо словами» – учні в групах створюють словесний пейзаж за мотивами почутих віршів.

1.4. Діалог із поетом:

Що вас найбільше надихало у дитинстві?

Чи є у вас улюблене місце з дитинства, про яке ви писали у своїх віршах, або прозах?

Сторінка 2. «Педагогічний шлях, школа, директорське серце»

2.1. Розповідь вчителя.

Дмитро Степанович Попадюк освіту здобув у Кам'янець-Подільському педагогічному інституті (фізкультурний факультет) та Чернівецькому державному університеті (факультет географії). Працював учителем географії та фізкультури, тренером, директором школи, головою сільської ради, обирався депутатом. Понад 60 років Дмитро Степанович пропрацював у школі, з них 35

– на посаді директора. Всю свою любов віддавав своїм учням. Як пише автор: «Це заповітна мрія усього мого життя!» Однак, попри всі посадові обов’язки, література завжди залишалася невід’ємною частиною його життя.

2.2. Читання учнями поезій про школу, учнів, вчительське покликання.

2.3. Інтерактивне завдання: «Сенкан»

А тепер складіть сенкан до слова «Вчитель» та зачитайте його.

2.4. Інтерв’ю з поетом:

Чи вплинув ваш досвід роботи у школі на вашу творчість?

Як ви вважаєте, якими мають бути сучасні вчителі?

Сторінка 3. «Моя Україна, солдати»

3.1. Розповідь вчителя.

Поезія Дмитра Попадюка глибоко пронизана любов’ю до рідної землі та шаною до тих, хто її захищає. Його вірші – це не просто римовані рядки, а відгук серця, що вболіває за долю України та її народу. Він пише про красу українських ланів, силу духу свого народу, біль і радість, які переплітаються у житті кожного патріота. Особливе місце у його творчості займають твори, присвячені воїнам, адже він розуміє ціну їхньої жертви та значення боротьби за незалежність. Поет у 2023 році видав цілу збірку під назвою: «Молюсь за тебе, Україну!», де присвятив вірші нашій державі.

Сьогодні, коли наша країна знову відстоює своє право на свободу, ці рядки набувають ще більшого сенсу. Ми щодня чуємо про подвиги українських захисників, про їхню відвагу та незламність. Їхні історії – це живий біль, який відгукується в кожному серці, у кожному вірші, написаному про Батьківщину. Поет своїм словом підтримує дух народу, нагадує, що українці завжди були сильними, нескореними, гідними свого майбутнього.

Його поезія – це місток між минулим і сьогоденням, між подвигами дідів, що воювали на фронтах Другої світової, і сучасними героями, які нині боронять Україну. У його віршах звучить віра в перемогу, біль за втрати, але й безмежна любов до Батьківщини, яка завжди відроджується, як весняне поле після зими.

Сьогодні ці вірші допомагають нам усвідомити власну відповідальність за майбутнє країни, вчать пам'ятати про подвиг солдатів та цінувати кожен мирний день. І саме поезія нагадує нам, що Україна – це не просто територія, це – люди, їхня боротьба, їхня віра та їхнє незламне серце!

3.2. Читання учнями віршів про Україну, війну, солдатів-захисників.

3.3. Робота в групах: «Лист поетові»

Напишіть короткий лист або побажання поетові, висловлюючи свої враження від його творчості.

3.4. Інтерв'ю з поетом:

Як ви сприймаєте події, що відбуваються сьогодні?

Чому для вас важливо писати про українських воїнів?

5. Підсумок уроку.

5.1. Слово вчителя.

Дорогі учні, сьогодні ми разом відкрили ще одну сторінку духовної скарбниці нашого краю. Творчість Дмитра Попадюка – це не просто поезія, це голос рідної землі, її біль, її радість, її незламний дух. Його слова несуть у собі тепло шкільних стін, любов до дітей, пошану до праці, відданість Україні. Його рядки про вчителя, про село, про солдатів – це жива історія, яка навчає, надихає, змушує задуматися. У кожному його вірші відчувається головне – любов. Любов до рідного слова, до рідного краю, до України. Це та любов, яка формує нашу національну свідомість, виховує в нас патріотів, людей, які не просто люблять свою землю, а готові її берегти, примножувати її багатства, пам'ятати її історію.

Сьогодні ми згадували не лише поетичне слово, а й нашу сучасність. Адже боротьба за Україну триває. І так само, як колись поети оспівували звиягу козаків, січових стрільців, воїнів Другої світової війни, сьогодні ми вшановуємо наших сучасних героїв. Усі вони – жива історія, а слово про них – це теж зброя, що зміцнює віру, єднає, дає сили боротися.

Тож нехай цей урок стане для кожного не просто знайомством із творчістю Дмитра Попадюка, а нагадуванням про цінність рідного слова та

відповідальність за майбутнє нашої країни. Читайте, пишіть, цінують літературу рідного краю, адже саме вона формує наш дух і нашу пам'ять.

5.2. Рефлексія: «Мікрофон». Оцінювання учнів.

Сьогодні ви побували в ролі журналістів, тепер я візьму на себе цю роль і попрошу кожного з вас завершити фразу «Цей урок допоміг мені зрозуміти...»

5.3. Завдання додому.

Написати власний вірш або есе на тему «Голос мого краю».

6. Заключне слово поета та вчителя.

6.1. Слово Дмитра Степановича Попадюка.

Прошу до слова вас, Дмитре Степановичу, поділитися своїми думками про зустріч.

6.2. Підсумкове слово вчителя

Отож, творчість письменників рідного краю – це історія, яку ми повинні знати і цінувати. Дякую всім за увагу!

Розробка уроку для 11 класу

Тема: Образ кохання у поезії Дмитра Попадюка та в «Педагогічному романі».

Мета: ознайомити учнів із поетичними та прозовими творами Дмитра Попадюка, присвяченими темі кохання; розкрити особливості індивідуального стилю автора у відображенні почуттів; розвивати вміння аналізувати лірику та прозу, порівнювати образи в різних жанрах; виховувати шанобливе ставлення до почуттів, моральних ідеалів, національних цінностей.

Тип уроку: комбінований

Очікувані результати: учні зможуть пояснити особливості зображення кохання у творах Попадюка; проаналізувати поезії та уривки з «Педагогічного роману»; порівняти індивідуальні й загальнолюдські мотиви в темі любові; висловлювати власне ставлення до проблем, піднятих автором.

Обладнання: портрет Дмитра Попадюка, збірки, мультимедійні засоби, презентація, уривки з розділу «Траєкторія долі», ватман, ребуси.

Епіграф уроку:

«Вродлива жінка. Вміру гордувата.
Струнка смерічка сонячних вершин.
Її, красуню, стрів я у Карпатах,
А покохав серед букачівських рівнин»
(Д. Попадюк).

Хід уроку

1. Організація класу.

1.1. Привітання.

1.2. Емоційне налаштування.

2. Мотивація навчальної діяльності.

2.1. Розгадування ребусів.

Відповідь: кохання, доля, щастя.

2.2. Бесіда:

- Чому, на вашу думку, тема кохання — одна з провідних у літературі всіх часів?
- Чим може відрізнитися зображення цього почуття у поезії та прозі?
- Як у літературі рідного краю тема любові відображає народну ментальність?
- Що для вас щастя?

- Що таке доля?

3. Актуалізація знань

3.1. Біографія поета.

- Пригадаємо коротко життєвий і творчий шлях Д. Попадюка.
(«Педагогічний роман, ст. 372)

4. Повідомлення теми уроку.

- Відкрийте свої зошити запишіть тему сьогоднішнього уроку: «Образ кохання у поезії Дмитра Попадюка та в «Педагогічному романі».

- Любовна лірика та прозові розділи про кохання («Роксолана», «У пошуках щастя») становлять особливу сторінку його творчості. Сьогодні ми розглянемо збірки поета та знайдемо ліричні твори, поезії, а також ознайомимося з розділом «Траєкторія долі».

5. Вивчення нового матеріалу.

5.1. Пошук та виразне читання ліричних творів про кохання

- Хто знаходить в збірці ліричний вірш, то виходить на клас і зачитує його (наприклад, «Пам'ятай, я тебе кохала», «Повернена любов», «І чи винні твої очі», «Блаженна мить» та інші поезії).

5.2. Аналіз образів, художніх засобів (метафора, символіка, музичність ритму).

5.3. Визначення провідних мотивів: перше кохання, вірність, біль втрати, цінність щирих почуттів.

5.4. Ознайомлення з уривками «Педагогічного роману».

«Роксолана» – знайомство, кохання з першого погляду, образ сильної жінки, здатної любити й надихати.

«У пошуках щастя» – проблематика справжнього і примарного щастя, ілюзій любові, потяг надій та сподівань, доля чи не доля.

5.5. Обговорення.

– Чи завжди кохання приносить щастя? Обґрунтуй свою відповідь.

5.6. Порівняльний аналіз.

– Як ліричні твори та проза поєднані темою любові?

- Чим відрізняється поетичне й прозове осмислення почуття?
- В яких образах проступає автобіографічність?

6. Узагальнення та закріплення знань.

6.1. Інтерактивні прийом «Коло думок»

- Сформулюйте одним реченням, чим для вас є кохання. Висловлюється кожен.

6.2. «Сенкан»

- Самостійно складіть сенкан до слова кохання і запишіть у свої зошити. Зачитайте, що у вас вийшло.

6.3. Міні-дискусія:

- Чи можна щастя знайти лише в коханні? Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Підсумок уроку.

7.1. Рефлексія.

- Які нові грані творчості Д. Попадюка відкрили сьогодні?
- Чи відчуваєте зв'язок між його творами і власним життєвим досвідом?
- Що запам'яталося найбільше?

7.2. Оцінювання.

8. Повідомлення домашнього завдання

- Написати есе: «Любов в поезії Д. Попадюка».
- Створити ілюстрацію до поезії або уривку з «Педагогічного роману».